

Historia et Theoria Iuris

II/2025

Ročník 17

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Historia et theoria iuris, 17/2025, II

DOI: <https://doi.org/10.46282/hti.2025.17.2>

Publikácia je šírená pod licenciou Creative Commons CC BY-NC 4.0 (vyžaduje sa: povinnosť uvádzať pôvodného autora, len nekomerčné použitie). Viac informácií o licencií a použití diela: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

HISTORIA ET THEORIA IURIS (HTI) je vedecký časopis venujúci sa právnym dejinám, právnej teórii a príbuzným oblastiam.

Dodržiava štandardy anonymizovaného recenzovania príspevkov.

hti@flaw.uniba.sk, <https://hti.flaw.uniba.sk/>

ISSN 1338-0753

Redakcia

Mgr. Adam Köszeghy, PhD.

Prof. Mgr. Miroslav Lysý, PhD.

Mgr. Lenka Kalafutová, PhD.

Mgr. Július Palaj

Mgr. Frederika Vešelényiová

Redakčná rada

Prof. Mgr. Ľubomír Batka, PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

PhDr. Ľudovít Hallon, DrSc., Historický ústav Slovenskej akadémie vied, v. v. i.

Doc. JUDr. et Mgr. Ondřej Horák, Ph.D., Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta

Prof. JUDr. Miriam Laclavíková, PhD., Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta

Doc. JUDr. PhDr. Pavel Maršálek, Ph.D., Karlova univerzita, Právnická fakulta (Praha)

Prof. Mgr. Mgr. Ondřej Podolec, PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Prof. JUDr. PhDr. Adriana Pollák, PhD., Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta

JUDr. PhDr. Jakub Razim, PhD., Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta

Prof. JUDr. Marek Števček, DrSc., Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Prof. JUDr. Bc. Jaromír Tauchen, Ph.D., Masarykova univerzita, Právnická fakulta (Brno)

Prof. JUDr. PhDr. Miloš Večeřa, CSc., Masarykova univerzita, Právnická fakulta (Brno)

prof. doc. JUDr. Mgr. Vojtech Vladár, PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc., Masarykova univerzita, Právnická fakulta (Brno)

Editori čísla

Mgr. Adam Köszeghy, PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Prof. Mgr. Miroslav Lysý, PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Mgr. Lenka Kalafutová, PhD., Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Adresa redakcie

HISTORIA ET THEORIA IURIS

Katedra právnych dejín a právnej komparatistiky

Právnická fakulta UK

Šafárikovo nám. č. 6

P. O. BOX 313

810 00 Bratislava 1

Obsah

ŠTÚDIE

VALÉRIA TERÉZIA DANČIAKOVÁ

"Ale ja som sa ako taký už narodil" – Sk 22, 28 a nadobudnutie rímskeho občianstva narodením 5

JÁN IVANČÍK

Zásada pacta sunt servanda: rímsko-kánonické korene a spôsob jej recepcie do moderného slovenského práva 17

PETER PRÍBELSKÝ

Právne aspekty nakladania s cirkevnými nehnuteľnosťami v Slovenskej republike 26

LUCIÁN TÖRÖK

Vývoj insolvenčného práva na území Slovenska v období od vzniku prvej Československej republiky až do súčasnosti 35

RECENZIE

LETZ Róbert et al. (eds.). *Andrej Hlinka: prejavy a články II. 1918 – 1938*. Bratislava: Post Scriptum, 2025, 1188 s. (Július Palaj) 48

SPRÁVY

Dedičské právo ako nevyhnutná súčasť práva (Olomoucké právnické dny 22. – 23. mája 2025) (Frederika Vešelényiová) 52

Štúdie

"Ale ja som sa ako taký už narodil" – Sk 22, 28 a nadobudnutie rímskeho občianstva narodením

Valéria Terézia Dančiaková

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Author

Mgr. et Mgr. Valéria Terézia Dančiaková, PhD. et PhD.

Comenius University in Bratislava,
Faculty of Law

valeria.terezia.danciakova@flaw.uniba.sk

Cite

DANČIAKOVÁ, Valéria Terézia. "Ale ja som sa ako taký už narodil" – Sk 22, 28 a nadobudnutie rímskeho občianstva narodením. In *Historia et theoria iuris*, 2025, roč. 17, č. 2, s. 5 – 16.

DOI:

<https://doi.org/10.46282/hti.2025.17.2.1064>

Abstract:

DANČIAKOVÁ, Valéria Terézia: "But I was born a citizen" – Acts 22:28 and acquiring Roman citizenship by birth

In the well-known verse in the Acts of the Apostles, Paul claims to be a Roman citizen by birth. This would mean that it was either his father or grandfather who somehow acquired Roman citizenship. One theory says that it was the grandfather who fell into slavery during Pompey's campaign, after which he was released, acquiring Roman citizenship. To gain Roman citizenship, however, was not as easy as such, and even if a person acquired it, whether he would be able to pass it on to his children was determined by several factors. In this contribution, we want to focus on the acquisition of Roman citizenship by birth and the obstacles that could prevent it from being passed to the offspring.

Keywords

Roman law, citizenship, lex Minicia, Apostle Paul

ÚVOD

Rímske občianstvo apoštola Pavla je v zásade vnímané, najmä v kruhoch teológov, ako nespochybniteľný fakt. Samotnej téme sa venujú viaceré práce, z ktorých niektoré, hoci sa zdanlivo snažia túto tézu spochybníť nakoniec aj tak konštatujú, že Pavol rímskym občanom predsa len bol, alebo mohol byť.¹ Iné nespochybňujú ani samotnú možnosť, že by toto občianstvo mohol mať, ale spochybňujú pravdepodobnosť v súvislosti s inými

¹ VAN MINNEN. Paul the Roman Citizen. In *Journal for the Study of the New Testament*, 1995, roč. 17, č. 56, s. 43 – 52; ADAMS. Paul the Roman Citizen: Roman Citizenship in the Ancient World and Its Importance For Understanding Acts 22:22–29. In PORTER. *Jew, Greek, and Roman*. Leiden 2008, s. 309 – 326; JEFFERS. *The Greco-Roman World of the New Testament Era: Exploring the Background of Early Christianity*. Downers Grove, IL 1999, s. 197 – 210.

nárokmi na pôvod a status Pavla (občan Tarzu, Žid, Farizej, výrobca stanov).² Dielo, ktoré by sa venovalo výlučne otázke apoštola Pavla ako rímskeho občana sa nám doteraz nepodarilo objaviť a táto téma je spracovaná skôr ako jeden z aspektov jeho života v rámci práv zaoberajúcich sa postavou Pavla.

Cieľom tohto príspevku nie je podať jednoznačnú odpoveď na to, či apoštol Pavol alebo nebol rímsky občan, či občan Tarzu. Nakoniec to nie je ani možné v rámci obmedzeného rozsahu príspevku a skutočne dôkladné spracovanie tejto témy si vyžaduje rozsah monografie. Téma si vyžaduje analýzu charakteru rímskeho občianstva v prvej polovici prvého storočia, analýzu gréckeho občianstva v gréckych mestách, analýzu židovskej príslušnosti v zmysle občianstva a nakoniec, v neposlednom rade kompatibilitu týchto statusov s postavením Pavla nie ako obyčajného Žida, ale ako príslušníka sekty Farizejov, ako skupiny, ktorá dávala dôraz na dodržiavanie Zákona a kultickú čistotu.³ V tomto príspevku sa chceme preto zamerať výlučne na otázku, aké boli podmienky získania občianstva narodením, teda aké boli pravidlá prenosu rímskeho občianskeho statusu z rodiča na potomka, a teda pravdepodobnosť, že apoštol Pavol skutočne takto získal občianstvo.

PAVLOVA SEBAIDENTIFIKÁCIA

Napriek nárokom, že Pavol bol rímsky občan vzneseným v texte Skutkov apoštolov, musíme sa vysporiadať so zásadnou skutočnosťou, a to že vo svojich autentických listoch (List Galatským, List Rímskym, Prvý list Korintským, Druhý list Korintským, List Filemonovi, List Filipským a List Tesalonickým) Pavol nikde rímske občianstvo (ani občianstvo Tarzu) nespomína.⁴ Najvýznamnejšiu seba identifikáciu apoštola nakoniec nachádzame v jeho Liste Filipským 3, 4 – 6:

4 καίπερ ἐγὼ ἔχων πεποιθήσιν καὶ ἐν σαρκί. Εἴ τις δοκεῖ ἄλλος πεποιθέναι ἐν σαρκί, ἐγὼ μᾶλλον· 5 περιτομῇ ὀκταήμερος, ἐκ γένους Ἰσραήλ, φυλῆς Βενιαμίν, Εβραῖος ἐξ Εβραίων, κατὰ νόμον Φαρισαῖος, 6 κατὰ ζῆλος διώκων τὴν ἐκκλησίαν, κατὰ δικαιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ γενόμενος ἄμεμπτος.⁵

4 Ak sa nazdáva niekto, že sa môže spoliehať na telo,⁶ o to viac ja: 5 obriezka ôsmy deň, z rodu Izraela, kmeňa Benjamín, Hebrej z Hebrejov, podľa zákona Farizej, 6 pokiaľ ide o horlivosť, prenasledujúci cirkev⁷, vo vzťahu k spravodlivosti zo zákona som bezúhonný.⁸

Okrem listu Filipským však nachádzame verše, kde Pavol uvádza svoju identitu aj v ďalších listoch:

² SHERWIN-WHITE. *Roman Society and Roman Law in the New Testament*. Oxford 1963, s. 144 – 193; LENTZ. *Luke's portrait of Paul*. Cambridge 1993, s. 23 – 61.

³ Samotná sebaidentifikácia Pavla v Sk 22, 3-4 sa zhoduje s popisom Farizejov u Jozefa Flaviana (J.W. 2,162; Ant. 17,41). JILL-LEVINE – BRETTTLER, eds. *The Jewish Annotated New Testament*. Oxford 2017, s. 269.

⁴ Pozri LENTZ. *Luke's portrait of Paul*. Cambridge 1993, s. 27.

⁵ Grécke texty sú uvádzane podľa textu ALAND et al. *Novum Testamentum Graece, 28th Revised Edition*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2012.

⁶ V tomto kontexte by sa možno hodilo aj preklad v zmysle „zakladať si na tele, byť pyšný na telo“. PAN-CZOVÁ. *Grécko-slovenský slovník. Od Homéra po kresťanských autorov*. Bratislava 2012, s. 969.

⁷ Je otázne, či je tento preklad skutočne vhodný, keďže prevažujúci význam slova je zhromaždenie a pojem „cirkev“ je prakticky používaný len na preklady textov Novej zmluvy a zrejme odráža neskôr charakter už pomerne organizovaného kresťanského spoločenstva. Tu máme však dočinenia s pomerne ranými textami, kde ešte nie je možné hovoriť o kresťanoch ako skupine s identitou oddelenou od židovstva. To ej nakoniec vidieť aj na Pavlovej seba identifikácii, kde vyzdvihuje práve svoj židovský pôvod.

⁸ Preklady biblických textov sú vlastné preklady.

Rim 11, 1: Λέγω οὖν, μὴ ἀπώσατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ; μὴ γένοιτο· καὶ γὰρ ἐγὼ Ἰσραηλίτης εἰμί, ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ, φυλῆς Βενιαμίν.

Hovorím teda, či nezavrhol Boh svoj ľud? Určite nie! Aj ja som totiž Izraelita, z potomstva (semena) Abraháma, kmeňa Benjamín.

2 Kor 11,22: Εβραῖοί εἰσιν; κἀγώ. Ἰσραηλιταί εἰσιν; κἀγώ. σπέρμα Ἀβραάμ εἰσιν; κἀγώ.

Sú Hebreji? Aj ja. Sú Izraeliti? Aj ja. Sú potomstvo Abraháma? Aj ja.

Gal 1:14: καὶ προέκοπτον ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ ὑπὲρ πολλοὺς συνηλικιώτας ἐν τῷ γένει μου, περισσοτέρως ζηλωτῆς ὑπάρχων τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων.

A predčil som v judaizme mnohých rovesníkov z môjho národa, súc oveľa horlivejší v tradíciách mojich otcov.

Ako je vidieť z uvedených textov, Pavol dáva v listoch dôraz na svoju židovskú identitu a nenájdeme v nich jediný verš, kde by sa odvolával na identitu občana Ríma alebo Tarzu.

Jediné zmienky o akejkoľvek inej identite apoštola nachádzame výlučne v skutkoch apoštolov, kde je Pavol identifikovaný ako občan mesta Tarsus (Sk 21, 29: ἐγὼ ἄνθρωπος μὲν εἰμι Ἰουδαῖος, Ταρσεὺς τῆς Κιλικίας, οὐκ ἀσήμου πόλεως πολίτης.⁹) a rímsky občan (Sk 16, 37: δείραντες ἡμᾶς δημοσίᾳ ἀκατακρίτους, ἀνθρώπους Ρωμαίους ὑπάρχοντας, ἔβαλαν εἰς φυλακὴν, καὶ νῦν λάθρα ἡμᾶς ἐκβάλλουσιν¹⁰; Sk 22, 25: εἰ ἄνθρωπον Ρωμαῖον καὶ ἀκατάκριτον ἔξεστιν ὑμῖν μαστίζειν;¹¹). Tieto zmienky sú však sekundárnym záznamom z konca prvého storočia nášho letopočtu, akousi zbierkou tradícií o apoštolovi Pavlovi a nie je isté, či autor Pavla vôbec poznal osobne.¹²

ZÁKLAD NÁROKOV NA PAVLOVO RÍMSKE OBČIANSTVO

Základom nárokov na Pavlovo občianstvo, ako sme už spomenuli sú práve zmienky v jedinej knihe novozmluvného korpusu, ktorou sú Skutky apoštolov. Tu by sme radi upriamili pozornosť na stať, ktorá sa vzťahuje priamo k téme príspevku, a to epizóda zaznamenaná v Sk 22, kde je popisované zajatie Pavla v Jeruzaleme. Pred bičovaním mal Pavol prehlásiť, že je rímsky občan, na čo bol predvedený pred veliteľa, ktorý mu položil otázku, či je rímsky občan. Po kladnej odpovedi sám veliteľ prehlasuje, že on za rímske občianstvo musel veľa zaplatiť, na čo Pavol odpovedá slovami: ἐγὼ δὲ καὶ γεγέννημαι. – „Ja som sa však aj narodil“ (ako občan).

Ak sa Pavol ako občan už narodil, znamená to, že občianstvo musel získať niektorý z jeho predkov, teda buď otec, alebo starý otec. Podľa Van Minena to mal byť práve jeho starý otec, ktorý získal občianstvo prepustením na slobodu z otroctva. Ako sám zmieňuje, okrem udalosti po roku 70 n. l. kedy bol dobytý Jeruzalema zničený chrám, vie len o jednej udalosti, po ktorej došlo k zotročeniu židovského obyvateľstva, a to Pompeiova intervencia v Judei v roku 63 p. n. l., následkom ktorej bola časť obyvateľstva zotročená a odvedená

⁹ „ja človek síce som židovský, Z Tarzu z Kilikie, nie bezvýznamného mesta občan“. Vlastný preklad.

¹⁰ „zbijúc nás verejne bez riadneho súdu, hoci sme rímski občania, hodili do väzenia, a teraz tajne nás vyhadzujú“ Vlastný preklad.

¹¹ „či človeka rímskeho a bez riadneho súdu je dovolené vám bičovať?“. Vlastný preklad.

¹² ÁBEL. Úvod do Novej Zmluvy. Bratislava 2009, s. 109 – 114.

do Ríma.¹³ Pavol ale pochádzal z Tarzu, ako sám hovorí v Sk 21,29 a van Minnen zotročenie jeho starého otca odôvodňuje tým, že predsa aj inde muselo dochádzať k podobným situáciám ako v Jeruzaleme počas Pompeiovho ťaženia.¹⁴ V prvom rade nie je vôbec isté, či boli nejakí otroci z tohto ťaženia odvedení do Tarzu. Vie sa, že nejaká časť židovskej populácie sa v otroctve dostala do Ríma, kde získali slobodu.¹⁵ Okrem toho väčšina otrokov by bola predaná na mieste lokálnym obchodníkom s otrokmi.¹⁶ Napriek tomu toto nemusel byť osud väčšiny vojnových zajatcov. Ako upozorňuje Sherwin-White, vojnoví zajatci a porazené jednotky sa nestávali automaticky otrokmi, ale boli v kategórii *dediticii*, teda nemali občiansky status. Obyčajne im však bola obnovená sloboda ich domovskej komunity a obnovil sa ich status bežných cudzincov, *peregrini*.¹⁷ Starý otec teda, jednak nemusel byť vôbec zotročený, a ak bol, nemusel byť odvedený do Ríma. Vzhľadom na pôvod Pavla z mesta Tarsus, by zrejme mal byť odvedený tam, avšak potom je otázka, aký účinok by mala jeho manumisia, na čo sa chceme pozrieť nižšie.

Prečo mal byť starý otec prepustený otrok? Tento záver Van Minnen zas vyvodil z interpretácie jedného verša Skutkov apoštolov, a to 6, 9:

9 ἀνέστησαν δέ τινες τῶν ἐκ τῆς συναγωγῆς τῆς λεγομένης Λιβερτίνων καὶ Κυρηναίων καὶ Ἀλεξανδρέων καὶ τῶν ἀπὸ Κιλικίας καὶ Ἀσίας συζητοῦντες τῷ Στεφάνῳ

9 povstali však niektorí s tých zo synagógy zvanej Libertinón (teda prepustených) a Kyrenejských a Alexandrijských aj z tých z Kilie a Ázie a hádali sa so Štefanom.

Túto pasáž interpretuje tak, že ide len o jednu synagógu, ktorej členovia mali byť prepustenci zo spomínaných oblastí,¹⁸ avšak dovolíme si s takouto interpretáciou nesúhlasiť, keďže podľa nášho názoru použitie kumulatívnej spojky καὶ skôr odkazuje na stretnutie zástupcov z rôznych synagóg, ktoré sú identifikované s konkrétnymi miestami vo verši.¹⁹ Okrem toho, apoštol Pavol sa pod menom Saul objavuje až na konci príbehu, kde kameňujú Štefana, ako mladík, ku ktorého nohám si mali odložiť šaty. Vôbec nemusel byť súčasťou, niektorej z oných synagóg.²⁰

Okrem toho ďalším problémom je samotné prepustenie na slobodu (*manumissio*), keďže pojmom *libertinus* sa odkazuje na triedu prepustencov, avšak z tohto pojmu nevyplýva jednoznačne, či ide o prepustencov s nadobudnutím rímskeho občianstva. Týmto pojmom mohol byť označený otrok prepustený na slobodu ktorýmkoľvek spôsobom, teda

¹³ BRADLEY – CARTLEDGE. *The Cambridge World History of Slavery. Volume I: The Ancient Mediterranean World*. Cambridge 2011, s. 440.

¹⁴ VAN MINNEN. Paul the Roman Citizen. In *Journal for the Study of the New Testament*, 1995, roč. 17, č. 56, s. 51; CADBURY. *The Book of Acts in History*. London 1955, s. 73.

¹⁵ RUTGERS. Roman Policy towards the Jews: Expulsions from the City of Rome during the First Century C.E. In *Classical Antiquity*, 1994, roč. 13, č. 1, s. 59.

¹⁶ BEN ZEEV. Philo on the Beginning of the Jewish Settlement at Rome. In SHAPS et al. *When West Met East. The Encounter of Greece and Rome with the Jews, Egyptians, and Others. Studies Presented to Ranan Katzoff in Honor of his 75th Birthday*. Trieste 2016, s. 71.

¹⁷ SHERWIN-WHITE. *Roman Society and Roman Law in the New Testament*. Oxford 1963, s. 151 – 152. K nízkemu počtu zotročených a odvedených Židov po Pompeiovom ťažení pozri aj MORELL. *Pompey, Cato, and the Governance of the Roman Empire*. Oxford 2017, s. 75.

¹⁸ VAN MINNEN. Paul the Roman Citizen. In *Journal for the Study of the New Testament*, 1995, roč. 17, č. 56, s. 49 – 52.

¹⁹ Rovnako SHERWIN-WHITE. *Roman Society and Roman Law in the New Testament*. Oxford 1963, s. 152.

²⁰ Vzhľadom na to, že mal podľa textu Skutkov vyrastať a vyučiť sa za Farizeja v Jeruzaleme (Sk 22,3; 23,6 a 26,5), zrejme ani nebol. LENTZ. *Luke's portrait of Paul*. Cambridge 1993, s. 51.

aj bez udelenia občianstva.²¹ Jedine civilný spôsob prepustenia na slobodu vyústil do získania rímskeho občianstva, pričom bolo potrebné aby boli splnené viaceré formálne podmienky, ktoré opisuje napríklad Gaius vo svojich Inštitúciách:

Nam in cuius persona tria haec concurrunt, ut maior sit annorum triginta, et ex iure Quiritium domini, et iusta ac legitima manumissione liberetur, id est uindicta aut censu aut testamento, is ciuis Romanus fit; sin uero aliquid eorum deerit, Latinus erit.. (Gai. Inst. 1, 17).²²

Ako vidíme, v prípade, že by niektorá z podmienok chýbala, otrok by jednak nezískal formálne slobodu, teda podľa *ius civile* a už vôbec nie rímske občianstvo.²³ Otázkami samotnej manumisie a jej formami sa však na tomto mieste nebudeme podrobne zaoberať. Každopádne, v prípade, že bol aj starý otec apoštola Pavla zajatý v rámci Pompeiovho ťaženia, na to, aby sa stal rímskym občanom prepustením z otroctva, by sa musel stať otrokom rímskeho občana. Musel by byť teda jedným z tých, ktorí boli odvečení do Ríma, alebo mať také šťastie, že by bol obchodníkom z okolia Jeruzalema predaný rímskemu občanovi v niektorom z provinčných miest (ideálne v Tarze), ktorý by mu udelil občianstvo civilným spôsobom. Pravdepodobnosť takéhoto scenára je skutočne mizivá, a to aj vzhľadom na skutočnosť, že mimo vojenských kolónií rímskych občanov, vo východnej časti ríše rímske občianstvo nebolo až tak prominentným úkazom ako v jej západnej časti. Východ si výrazne udržiaval svoj helenistický, najmä grécky charakter, preto vznikla aj potreba vytvorenia kompatibility viacerých občianskych statusov. Rápidny nárast počtu rímskych občanov vo východných provinciách sa spája až s vládou cisára Claudia a s korupciou s tým spojenou. V dobe rozhodnej pre občianstvo apoštola Pavla však neexistovali na východe mestá s väčšinovou, či dokonca výraznou populáciou Rimanov a tí, ktorí sa tam nachádzali tvorili skôr mestá v rámci miest, či v niektorých boli dokonca vzácnosťou. Rímske občianstvo bolo totiž pre bežného obyvateľa, občana gréckeho mesta, len málo prínosné bez snahy o politickú angažovanosť a bolo skôr čestným titulom.²⁴

NADOBUDNUTIE RÍMSKEHO OBČIANSTVA NARODENÍM A *LEX MINICIA*

Pracujme teda tézou, že skutočne starý otec Pavla nadobudol rímske občianstvo prepustením na slobodu civilným spôsobom, ktoré vyústilo do nadobudnutia občianstva.

²¹ Okrem civilného spôsobu, kde slobodu udeľoval pán otroka (rímsky občan) predpísaným spôsobom podľa civilného práva, ešte existoval tzv. prétorský spôsob, kde sa slobody získavala len *de facto* a jej výkon chránil prátor, alebo tzv. prepustenie zo zákona, kedy otrok naplnil zákonom stanovené dôvody prepustenia. SMITH. *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities*. Boston 1859, s. 705; BERGER. *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*. Philadelphia 1953, s. 564

²² Rímskym občanom sa totiž stane ten, v ktorého osobe sa stretnú tieto tri (predpoklady): je starší než 30 rokov, je v kviritskom vlastníctve pána a dostáva slobodu zákonnou a riadnou formou prepustenia, t. j. buď pomocou palice (*per vindicta*) alebo cenom (*per censu*) alebo testamentom (*per testamento*). Ak však bude niektorý predpoklad chýbať, bude Latínom. Súkromný preklad. Latinský text z ZULUETA. *The Institutes of Gaius. Part 1*. Oxford 1958, s. 6.

²³ K manumisii a občianstvu pozri SHERWIN-WHITE. *Roman Citizenship*. Oxford 1973, s. 322 – 331.

²⁴ SHERWIN-WHITE *Roman Society and Roman Law in the New Testament*. Oxford 1963, s. 158, 173 – 180; LENTZ. *Luke's portrait of Paul*. Cambridge 1993, s. 28 – 32; JEFFERS. *The Greco-Roman World of the New Testament Era: Exploring the Background of Early Christianity*. Downers Grove, IL 1999, s. 197 – 198, 200, 208. Welch udáva údaj, že len 1 – 2% populácie východného Stredomoria sa v čase Pavla tešili statusu rímskeho občana. WELCH. *Roman Law Relating to the New Testament*. In BLUMELL. *New Testament History, Culture, and Society A Background to the Texts of the New Testament*. Religious Studies Center, Brigham Young University; Salt Lake City 2019, s. 165.

Kedže Pavol o sebe tvrdí, že je aj občanom mesta Tarzus, je rozumné predpokladať, že jeho predkovia žili v tomto meste, ako jeho občania a zároveň príslušníci židovského národa.²⁵

Samotné mesto Tarzus spadlo pod rímsku nadvládu v rámci už spomínaných Pompeiových ťažení, a to v roku 67 p. n. l., v rámci snahy potlačiť pirátstvo v oblasti. V roku 63 p. n. l. rozdelil provinciu *Cilicia*, ktorej hlavným mestom bol Tarzus, na šesť okrskov, s Tarzom patriacim do časti *Cilicia Campestris*. Následne, v rámci bojov medzi Pompeiom a Caesarom, boli po porážke Pompeia odmenení Židia tohto mesta, ale nie občianstvom, ale privilégiami, ktoré im dávali určitú autonómiu, slobodu žiť podľa vlastných zvykov.²⁶ Tarzus, ako prístav a významné centrum provincie Cilicia bol skutočne bohatým mestom,²⁷ avšak nebol mestom rímskych občanov, teda municípiom s udelením rímskeho občianstva, ani vojenskou rímskou kolóniou, tak, ako to bolo v prípade Filíp. Rímski občania teda v meste predstavovali pravdepodobne skôr menšinu a toto je dôležité pre posúdenia možnosti prenosu rímskeho občianstva na potomstvo.

Nadobudnutie rímskeho občianstva narodením predstavuje najprirodzenejší spôsob jeho získania. V tomto kontexte Adams poznamenáva, že Pavol by sa narodil ako rímsky občan ak bol jeho otec rímsky občan.²⁸ Toto tvrdenie je však len z časti pravdivé, keďže museli byť splnené podmienky na prenos tohto statusu z otca na dieťa podľa *ius civile* a netreba zabúdať, že ak sa občanom stal starý otec, všetky podmienky na prenos občianstva by museli byť splnené dvakrát.

Najjednoduchšia situácia nastala v prípade, že obaja rodičia boli rímski občania, medzi ktorými existovalo legitímne manželstvo (*matrimonium iustum*), teda manželstvo platné podľa rímskeho *ius civile*. Automatickým dôsledkom bolo, že aj deti narodené z takého manželstva sa stávali rímskymi občanmi.

Ďalší jednoduchý a pomerne jednoznačný spôsob nadobudnutia rímskeho občianstva bol prípad, kedy sa niekto narodil slobodnej nevydatej žene, rímskej občianke. V súlade s *ius naturale*, v tomto prípade rímske právo uznávalo, že dieťa bude mať rovnaký status ako matka v zmysle zásady *mater semper certa est* (matka je vždy istá):

*Cum legitimae nuptiae factae sint, patrem liberi sequuntur: volgo quaesitus matrem sequitur.*²⁹

*Ak bolo uzavreté plnoprávne (rímske) manželstvo, tak deti sledujú otca, pri nemanželskom vzťahu sledujú matku.*³⁰

Conubio interueniente liberi semper non interueniente sequimntur: conubio matris condicioni accedunt... (Ulp. Reg. 5.8)

Ak vznikne platné manželstvo, deti vždy sledujú otca, ak však nevznikne, sledujú status matky...

²⁵ V tomto bode by mali minimálne dvojité občianstvo, teda rímske a občianstvo mesta Tarzus. V prípade, že by bolo aj židovstvo vnímané v zmysle občianstva, boli by držiteľmi trojitého občianstva, čo ani dnes nie je úplne bežné. Táto otázka je však opäť na samostatné spracovanie.

²⁶ V určitých prípadoch mohli získať niektoré občianske práva mesta, v ktorom boli trvalo usídlení. LENTZ. *Luke's portrait of Paul*. Cambridge 1993, s. 25.

²⁷ MARK. Tarsus. In *World History Encyclopedia* [online]; FANT – REDDISH. *A guide to biblical sites in Greece and Turkey*. Oxford 2003, s. 322 – 324.

²⁸ ADAMS. Paul the Roman Citizen: Roman Citizenship in the Ancient World and Its Importance For Understanding Acts 22:22–29. In PORTER. *Jew, Greek, and Roman*. Leiden 2008, s. 323.

²⁹ Ďalšie miesta sú: D. 2.4.5; D. 25.3.5.4; D. 1.5.24; D. 50.1.9; D. 1.5.24.

³⁰ Súkromný preklad.

Jednou zo zásadných podmienok pre vznik *matrimonium iustum* je *conubium*, ako právo uzavrieť manželstvo,³¹ teda legitímne manželstvo podľa rímskeho *ius civile*:

Conubium habent cives Romani cum civibus Romanis; cum Latinis autem et peregrinis ita, si concessum sit. (Ulp. Reg. 5, 4)

Rímski občania majú conubium s rímskymi občanmi; s Latínmi alebo cudzincami tiež, ak im bolo udelené.

Na uzavretie *matrimonium iustum* ste teda potrebovali buď status občana, ktorý v zásade obsahoval *conubium*, alebo jeho udelenie v prípadoch, kedy by niektorý z partnerov nebol rímskym občanom. Ak by takýto pár uzavrel manželstvo bez udelenia tohto práva, dieťa by podľa pôvodnej právnej úpravy nasledovalo v zmysle *ius naturale* status matky:

Si quis eam, quam non licet, uxorem duxerit, incestum matrimonium contrahit ideoque liberi in potestate eius non fiunt, sed quasi vulgo concepti spurii sunt. (Ulp. Reg. 5, 7)

Ak si niekto vezme ženu, s ktorou nemá právo na manželstvo, uzatvára incestné manželstvo a preto jeho deti nebudú podriadené jeho moci, ale budú nelegitímne, akoby boli z promiskuitného styku.

Ex cive Romano et Latina Latinus nascitur, et ex libero et ancilla servus; quoniam, cum his casibus conubia non sint, partus sequitur matrem. (Ulp. Reg. 5, 9)

Dieťa narodené z rímskeho občana a Latínky je Latín a zo slobodného a otrokyne otrok; keďže dieťa nasleduje status matky ako v prípadoch, kedy nie je legitímne manželstvo.

Avšak aj samotné udelenie tohto práva ešte neznamená automaticky zisk rímskeho občianstva, keďže v prípade *matrimonium iustum* deti sledujú status otca a dostávajú sa pod jeho moc, čo znamená, že ak je otec cudzinec s udeleným *ius conubium*, deti budú rovnako cudzinci a nie rímski občania, hoci matka by mala status rímskeho občana:

Iustas autem nuptias contraxisse liberosque iis procreatos in potestate habere ciues Romani ita intelleguntur, si ciues Romanas uxores duxerint uel etiam Latinas peregrinasue, cum quibus conubium habeant: cum enim conubium id efficiat, ut liberi patris condicionem sequantur, euenit, ut non solum ciues Romani fiant, sed et in potestate patris sint. (Gai. Inst. 1, 56)

*Rímski občania majú teda svoje deti v právomoci (vtedy), ak si vezmú za manželky Rimanky alebo Latinky alebo cudzinky, s ktorými majú conubium (právo uzavrieť riadne rímske manželstvo). Ak totiž má conubium ten účinok, že deti nasledujú otca, tak sa stane, že (deti) nadobúdajú nielen rímske občianstvo, ale sú (aj) pod otcovskou mocou.*³²

Conubio interveniente liberi semper patrem sequuntur; non interveniente conubio matris conditioni accedunt, excepto eo, quod ex peregrino et cive Romana peregrinus

³¹ ROSELAAR. The Concept of Conubium In the Roman Republic. In DU PLESSIS. *New Frontiers: Law and Society in the Roman World*. Edinburgh 2013, s. 103. Tak aj CHERRY. The Minician Law: Marriage and the Roman Citizenship. In *Phoenix*, 1990, roč. 44, č. 3, s. 244.

³² Súkromný preklad. Pozri aj D. 1,5,19; D. 1,5,24.

nascitur, quoniam lex Minicia ex alterutro peregrino natum deterioris parentis condicionem sequi iubet. (Ulp. Reg. 5, 7)

Ak je conubium, deti nasledujú otca, ale ak nie je conubium, deti sledujú stav matky, okrem prípadu, kedy sa dieťa narodí z cudzinca a Rímskej občianky, keďže Lex Minicia ustanovuje, že dieťa, ktorého jeden z rodičov je cudzinec nasleduje stav nižšie postaveného rodiča.

Tu sa teda prvýkrát stretávame s *Lex Minicia*, ktoré bolo kľúčové pre určovanie a predávanie občianskeho statusu detí podľa rímskeho práva. Do vydania *Lex Minicia* okolo roku 90 p. n. l.³³ sa totiž dalo zabezpečiť rímske občianstvo pre potomstvo využívaním pôvodného ustanovenia v súlade s *ius naturale*, na základe ktorého v prípade nelegitímneho manželstva sa deti považovali za nemanželské a preberali status matky, a teda, ak bola táto rímska občianka, aj deti sa narodili ako rímski občania. Táto situácia v značnej miere znevýhodňovala Latínov, ktorí mali *conubium*, keďže v prípade že bol Latínom otec, deti boli vylúčené z rímskeho občianstva, keďže sledovali status otca, do ktorého moci sa aj dostávali. *Lex Minicia* v zásade uznalo vznik zmiešaného manželstva bez *conubium* podľa *ius gentium* a ako dôsledok ustanovilo, že v prípade takýchto manželstiev dieťa bude sledovať status toho z rodičov, ktorý má nižšie postavenie, teda nie je rímskym občanom:

*77. Item si ciuis Romana peregrino, cum quo ei conubium est, nupserit, peregrinus sane procreatur et is iustus patris filius est, tamquam si ex peregrina eum procreasset. hoc tamen tempore e senatus consulto, quod auctore diuo Hadriano sacratissimo factum est, etiamsi non fuerit conubium inter ciuem Romanam et peregrinum, qui nascitur, iustus patris filius est. 78. Quod autem diximus inter ciuem Romanum peregrinamque nisi conubium sit, qui nascitur, peregrinum esse, **lege Minicia** cauetur, ut is quidem deterioris parentis condicionem sequatur. eadem lege autem ex diuerso cauetur, ut si peregrinus, cum qua ei conubium non sit, uxorem duxerit ciuem Romanam, peregrinus ex eo coitu nascatur. sed hoc maxime casu necessaria **lex Minicia** fuit; nam remota ea lege diuersam condicionem sequi debebat, quia ex eis, inter quos non est conubium, qui nascitur, iure gentium matris conditioni accedit. qua parte autem iubet lex ex ciue Romano et peregrina peregrinum nasci, superuacua uidetur; nam et remota ea lege hoc utique iure gentium futurum erat. 79. Adeo autem hoc ita est, ut ex ciue Romano et Latina qui nascitur, matris conditioni accedat; nam in **lege Minicia** quidem peregrinorum nomine comprehenduntur non solum exterae nationes et gentes, sed etiam qui Latini nominantur; sed ad alios Latinos pertinet, qui proprios populos propriasque ciuitates habebant et erant peregrinorum numero.* (Gai. Inst. 1, 77 – 79).

1.77. Tiež ak uzavrie manželstvo rímska občianka s cudzincom, s ktorým má conubium: ona porodí určite cudzinca a je to legitímny syn svojho otca práve tak, ako keby ho splodil s cudzinkou. Podľa uznesenia senátu, prijatého z podnetu božského Hadriána, je v dnešnej dobe legitímnym synom svojho (biologického) otca ten, kto sa narodí zo spojenia rímskej občianky a cudzinca, medzi ktorými nie je conubium.

1.78. Že je však – ako sme povedali – cudzincom ten, kto sa narodí z rímskej občianky a cudzinca, ak medzi nimi nie je conubium, ustanovuje lex Minicia. Podľa tohto zákona platí,

³³ Zákon podľa všetkého odráža situáciu Spojeneckej vojny v rokoch 91 – 88 p. n. l., kedy po reformách bratov Gracchovcov sa viacerí snažili ich legislatívu zvrátiť. Zrejme by mohol byť pripísaný M. Minuciovi Rufovi (Minucius sa zvyklo zapisovať aj ako Minicius), ktorý bol tribúnom v roku 121 p. n. l. teda rok po návrhu Gaia Grachca udeliť občianstvo latinským spojencom. CHERRY. The Minician Law: Marriage and the Roman Citizenship. In *Phoenix*, 1990, roč. 44, č. 3, s. 249 – 250.

že ak uzavrie manželstvo rímsky občan s cudzincom bez *conubia*, ten, kto sa (im) narodí, nasleduje postavenie rodiča-cudzinca. Táto *lex Minicia* taktiež ustanovuje, že ak si vezme rímsky občan za manželku cudzinku, s ktorou nemá *conubium*, narodí sa im cudzinec. *Lex Minicia* je však nevyhnutne potrebný len v tom (prvom) prípade: lebo, ak by *lex Minicia* nebola, muselo by dieťa nasledovať postavenie iné (opačné), t.j. také, že ten, kto sa narodí z rodičov, ktorí nemajú (medzi sebou) *conubium*, nadobúda postavenie matky, podľa *ius gentium*. Ale v tej časti, v ktorej sa prikazuje, aby sa z občana rímskeho a cudzinky rodil cudzinec, sa zdá byť tento zákon zbytočný, lebo aj bez tohto zákona sa to stávalo už podľa *ius gentium*.

1.79. To potom platí až tak, že ten, kto sa narodí z rímskeho občana a Latínky, sa rodí ako Latín, aj keď sa *lex Minicia* nevzťahuje na tých, ktorí, ktorým dnes hovoríme Latíni. Lebo v tomto zákone sa síce pod názov cudzinci zahŕňajú nielen cudzie národy a kmene, ale aj tí, ktorí sa nazývajú Latíni, zákon sa však vzťahuje na iných Latínov, na tých, ktorí mali vlastných občanov a vlastné obce a ktorí sa počítali medzi cudzincov.³⁴

Prijatie zákona *Lex Minicia* teda zlepšilo postavenie detí z miešaných manželstiev, kde chýbalo *conubium* v tom že už neboli považované za nelegitímne a stali sa právoplatnými deťmi svojich otcov, avšak na druhej strane znemožnil v týchto prípadoch úplne zisk rímskeho občianstva, keďže zrušil pôvodné ustanovenie podľa *ius naturale*, kde deti sledovali status matky.

Ako sa uvedená rozprava o právoplatných manželstvách vzťahuje na apoštola Pavla? Keďže sa mal Pavol ako občan narodiť, musel tento status zdediť minimálne od svojho otca, pravdepodobne, ako dôvodí niektorí vyššie spomínaní autori, od starého otca. Vyššie uvedené podmienky prenosu rímskeho občianstva narodením by teda museli byť v prípade Pavla splnené nie raz, ale dvakrát, a to zároveň v súlade so židovskou identitou rodiny, keďže Skutky apoštolov dokonca tvrdia, že bol synom Farizeja:

Sk 23,6: Γνοὺς δὲ ὁ Παῦλος ὅτι τὸ ἐν μέρος ἐστὶν Σαδδουκαίων τὸ δὲ ἕτερον Φαρισαίων ἔκραζεν ἐν τῷ συνεδρίῳ· ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγὼ Φαρισαῖός εἰμι, υἱὸς Φαρισαίων, περὶ ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως νεκρῶν [ἐγὼ] κρίνομαι.

Vediac však Pavol, že jedna časť boli Saduceji a druhá časť Farizeji, zvolal v synedriu: Muži, bratia, ja som Farizej, syn Farizeja, pre nádej a vzkriesenie z mŕtvych som súdený.

Rodičia Pavla by teda nielenže museli byť rímski občania (alebo matka s *ius conubium*) ale aj príslušníci židovského národa, a to natoľko významní a zbožní, aby členovia Pavlovej rodiny mohli byť zaradení medzi Farizejov.³⁵

Čo sa postupnosti týka, v prvom rade by musel uzavrieť *matrimonium iustum* jeho starý otec. Jeho starý otec teda, rímsky občan a Žid by si musel zobrať za manželku ženu, ktorá by tiež mala status rímskej občianky, okrem toho, zároveň by sa očakávalo, že bude aj jeho budúca manželka členkou židovskej menšiny, keďže Zákon zakazoval zmiešané manželstvá v Dt 7, 3-4, aby sa tak predišlo možným sklonom k modloslužbe pod vplyvom manželského partnera.³⁶

Dovoľujeme si tvrdiť, že šanca, že by sa v meste nachádzala nejaká veľká komunita rímskych občanov, ktorí boli príslušníci židovského národa je mizivá, a to aj vzhľadom na už vyššie uvedené skutočnosti o prítomnosti rímskych občanov v gréckych mestách.

Ak bola cudzinka, musela by byť držiteľkou *conubium*. Doteraz sme neobjavili zmienky, podľa ktorých by členovia židovského národa *en bloc* mali *conubium*, okrem toho,

³⁴ Súkromný preklad. Pozri aj Gai. Inst. 1.22, 29, 92; Ulp. reg. 3,3; D. 1,5,24.

³⁵ Pozri k tomu LENTZ. *Luke's portrait of Paul*. Cambridge 1993, s. 51 – 56.

³⁶ Ozvena tohto ustanovenia sa nachádza v 2 Kor 6,14.

ak aj bývali v Tarze, nemuseli byť ešte občania ani samotného Tarzu, nakoniec ani Židia v Alexandrii podľa všetkého nemali alexandrijské občianstvo.³⁷

Podľa nás je bezpečné povedať, že občania Tarzu by nemali *en bloc* udelené *conubium*, a ak by aj mali, je otázne, či by Pavlova rodina mala občiansky status.³⁸ To znamená, že šance na to, aby uzavrel starý otec Pavla *matrinomiu iustum* boli skutočne nízke. Ak by sa mu to aj podarilo, rovnaké podmienky by musel splniť aj Pavlov otec, aby sa mohol Pavol narodiť ako rímsky občan. Jedna možnosť je ešte, že by sa Pavol narodil ako ne-manželské dieťa žene, ktorá by bola rímska občianka a zároveň Židovka, ale je potom otázne, aký vplyv by to malo na jeho ďalšiu kariéru.

ZÁVER

Pavlov status, ako je prezentovaný v Skutkoch apoštolov je pomerne problematický z viacerých dôvodov. Hoci samotné viacnásobné občianstvo v spojení s tým rímskym v jeho dobre nebolo nevídaným javom,³⁹ je to práve kombinácia nárokov, ktorá znižuje dôveryhodnosť textu Skutkov apoštolov vo vzťahu k osobe Pavla.

Pavol mal pochádzať z mesta Tarsus, ktoré nebolo mestom rímskym občanov. Je možné, že sa tam nejakí nachádzali, keďže išlo o prosperujúce mesto, ale pravdepodobné je, že išlo skôr o menšinu. Jedným z najväčších problémov je pritom kompatibilita židovskej identity spojenej s príslušnosťou k sekte farizejov a gréckym občianstvom mesta Tarsus. Pokiaľ ide o samotné rímske občianstvo, to tiež podľa všetkého nebolo úplne bežné v židovskej populácii,⁴⁰ hoci väčšie problémy vyvstávajú v otázke jeho získania a narodenia sa ako rímsky občan, na čo sme sa primárne zamerali v príspevku.

Pôvod rímskeho občianstva predkov apoštola Pavla bol vyodený zo zmienky o synagóge prepustencov v Sk 6,9. A ako sme už uviedli samotné spojenie tejto synagógy s Ciliciou odporuje gramatickej analýze verša, takže prepustenci nemuseli byť a zrejme ani neboli z Cilicie. Okrem toho občan tretej generácie by sa už neidentifikoval ako prepustenec.⁴¹ To znamená, že celá ponúknutá interpretácia je od základu chybná.

Získ občianstva udelením alebo za službu v armáde je rovnako otáznny, keďže v prvom prípade sa vyžadujú zásluhy v prospech Ríma⁴² a v druhom prípade by jednotliviec musel pravidelne porušovať židovský Zákon (neustála prítomnosť kultickej symboliky vo vojsku, strava nezodpovedajúca predpisom o čistom a nečistom, ako aj porušovanie sobotného odpočinku). Kúpa občianstva je skôr javom, ktorý sa objavil za cisára Claudia, čo nezodpovedá času narodenia Pavla.

³⁷ Významný je v tomto zmysle papyrus P. Lond VI, 1912 v ktorom sa píše o Židoch v Alexandrii ako takých, ktorí nežijú vo svojom vlastnom meste (δὲ ἐν ἀλλοτρίᾳ πόλει). HARKER. *Loyalty and Dissidence in Roman Egypt. The Case of the Acta Alexandrinorum*. Cambridge 2008, s. 212 – 220; LENTZ. *Luke's portrait of Paul*. Cambridge 1993, s. 39.

³⁸ Ten sa od Athenodorovej reformy približne v roku 15 p. n. l. spájal s určitou hodnotou majetku, 500 drachiem, čo zbavilo väčšinu populácie občianstva. RAMSAY. *The Cities of St. Paul: Their Influence on His Life and Thought. The Cities of Eastern Asia Minor*. New York 1908, s. 226 – 228.

³⁹ SHERWIN-WHITE. *Roman Society and Roman Law in the New Testament*. Oxford 1963, s. 181 – 184; SHERWIN-WHITE. *Roman Citizenship*. Oxford 1973, s. 291 – 333; LENTZ. *Luke's portrait of Paul*. Cambridge 1993, s. 45.

⁴⁰ LENTZ. *Luke's portrait of Paul*. Cambridge 1993, s. 43 – 51.

⁴¹ SHERWIN-WHITE. *Roman Society and Roman Law in the New Testament*. Oxford 1963, s. 152.

⁴² Podľa jednej teórie získal občianstvo Pavlov otec ako domenu, ktorý mal v zmysle svojej profesie výrobcu stanov, ktorú zdedil aj Pavol, dodávať výrobky armáde počas ťažení v Cilicii a Tarze. WELCH. *How Rich was Paul, and Why It Matters?*. In SKINNER et al. *Bountiful Harvest: Essays in Honor of S. Kent Brown*. Provo, UT 2012, s. 425 – 453.

Ak by sme aj pracovali s tézou, že Pavlovi predkovia boli rímski občania a on skutočne získal občianstvo narodením, situáciu opäť komplikujú pravidlá spojené s prenosom rímskeho občianstva na potomstvo a v prípade Pavlovej rodiny by išlo skutočne o dokonalú zhodu náhod.

Ako sme už uviedli, samotné rímske občianstvo nie je ani tak problémom, keďže vo východnej časti ríše bolo vnímané často ako čestný titul, prípadne využívané vzhľadom na jeho výhody. Problémom je kombinácia faktorov, ktoré sa stretávajú práve v osobe Pavla, ktorá robí nároky Skutkov apoštolov nepravdepodobnými.

ZOZNAM POUŽITÝCH PRAMEŇOV A LITERATÚRY

- ÁBEL, František. *Úvod do Novej Zmluvy*. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, 2009.
- ADAMS, Sean A. Paul the Roman Citizen: Roman Citizenship in the Ancient World and Its Importance For Understanding Acts 22:22–29. In PORTER, Stanley E. *Paul: Jew, Greek, and Roman*. Leiden: Brill, 2008, s. 309 – 326.
- ALAND, Barbara et al. *Novum Testamentum Graece, 28th Revised Edition*. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2012.
- BEN ZEEV, Miriam Pucci. Philo on the Beginning of the Jewish Settlement at Rome. In SHAPS, David M. et al. *When West Met East. The Encounter of Greece and Rome with the Jews, Egyptians, and Others. Studies Presented to Ranon Katzoff in Honor of his 75th Birthday*. Trieste: EUT Edizioni Università di Trieste, 2016, s. 69 – 90.
- BERGER, Adolf. *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*. Philadelphia: The American Philosophical Society, 1953.
- BRADLEY, Keith – CARTLEDGE, Paul. *The Cambridge World History of Slavery. Volume I: The Ancient Mediterranean World*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
- CADBURY, Henry J. *The Book of Acts in History*. London: A. And C. Black Limited, 1955.
- CHERRY, David. The Minician Law: Marriage and the Roman Citizenship. In *Phoenix*, 1990, roč. 44, č. 3, s. 244 – 266.
- FANT, Clyde E. – REDDISH, Mitchell G. *A guide to biblical sites in Greece and Turkey*. Oxford: Oxford University Press, 2003.
- HARKER, Andrew. *Loyalty and Dissidence in Roman Egypt. The Case of the Acta Alexandrinorum*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- JEFFERS, James S. *The Greco-Roman World of the New Testament Era: Exploring the Background of Early Christianity*. Downers Grove, IL: Inter Varsity Press, 1999.
- JILL-LEVINE, Amy – BRETTTLER, Marc Zvi, eds. *The Jewish Annotated New Testament*. Oxford: Oxford University Press, 2017.
- LENTZ Jr., John Clayton. *Luke's portrait of Paul*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.
- MARK, Joshua J. Tarsus. In *World History Encyclopedia* [online]. Dostupné na: <<https://www.worldhistory.org/Tarsus>> [cit. 2025-04-29].
- MORELL, Kit. *Pompey, Cato, and the Governance of the Roman Empire*. Oxford: Oxford University Press, 2017.
- PANCZOVÁ, Helena. *Grécko-slovenský slovník. Od Homéra po kresťanských autorov*. Bratislava: Lingea, 2012.
- RAMSAY, William M. *The Cities of St. Paul: Their Influence on His Life and Thought. The Cities of Eastern Asia Minor*. New York: Armstrong, 1908.

- ROSELAAR, Saskia T. The Concept of Conubium In the Roman Republic. In DU PLESSIS, Paul J. *New Frontiers: Law and Society in the Roman World*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2013, s. 102 – 122.
- RUTGERS, Leonard. Roman Policy towards the Jews: Expulsions from the City of Rome during the First Century C.E. In *Classical Antiquity*, 1994, roč. 13, č. 1, s. 56 – 74.
- SHERWIN-WHITE, Adrian Nicholas. *Roman Citizenship*. Oxford: Oxford University Press, 1973.
- SHERWIN-WHITE, Adrian Nicholas. *Roman Society and Roman Law in the New Testament*. Oxford: Oxford University Press, 1963.
- SMITH, William. *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities*. Boston: Little, Brown, and Company, 1859.
- VAN MINNEN, Peter. Paul the Roman Citizen. In *Journal for the Study of the New Testament*, 1995, roč. 17, č. 56, s. 43 – 52.
- WELCH, John W. Roman Law Relating to the New Testament. In BLUMELL, Lincoln H. *New Testament History, Culture, and Society A Background to the Texts of the New Testament*. Religious Studies Center, Brigham Young University; Salt Lake City: Deseret Book, 2019.
- WELCH, John W. How Rich was Paul, and Why It Matters? In SKINNER, Andrew C. et al. *Bountiful Harvest: Essays in Honor of S. Kent Brown*. Provo, UT: Brigham Young University, 2012.
- ZULUETA, Francis. *The Institutes of Gaius. Part 1*. Oxford: Oxford University Press, 1958.

Zásada pacta sunt servanda: rímsko-kánonické korene a spôsob jej recepcie do moderného slovenského práva

Ján Ivančík

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Author

Mgr. Ján Ivančík, PhD.
Comenius University in Bratislava,
Faculty of Law
jan.ivancik@flaw.uniba.sk

Cite

IVANČÍK, Ján. Zásada pacta sunt servanda: rímsko-kánonické korene a spôsob jej recepcie do moderného slovenského práva. In *Historia et theoria iuris*, 2025, roč. 17, č. 2, s. 17 – 25.
DOI:
<https://doi.org/10.46282/hti.2025.17.2.1141>

Abstract:

IVANČÍK, Ján. The principle of pacta sunt servanda: Roman-canonical roots and the method of its reception in modern Slovak law

The principle of pacta sunt servanda or agreement must be observed is one of the well established legal phrases, with the highest rate of expansion in modern Slovak application practice. On the one hand, it is because of its easy grasp and also because of its noble expression. They give it the stamp of significance and strong argumentative value. In application practice, arguments based on Roman law roots are often used, even at the level of court decisions. Just a swift look on the essence of the problem, however, brings the principle of pacta sunt servanda into contradiction with the notorious fact that in ancient Rome there was mainly a limited number of acceptable contracts. The aim of the contribution is therefore to assess the origin of the examined principle, the form of its reception and its relevance for the current Slovak legislation.

Keywords

pacta sunt servanda, Roman law, Canon law, case law

ÚVOD

Zmluvy treba dodržiavať. Táto ustálená fráza patrí do slovníka takmer každého právnik, a to už od jeho prvých krokov vo svojom povolání. Má jasné posolstvo a vznešené latinské vyjadrenie. Je však iba prázdnu floskulou alebo má aj praktický význam pri aplikáčnej praxi? Kde pramenia jej korene a je historický obsah zhodný so súčasným využitím zásady?

Tieto otázky sa javia ako dôležité na zodpovedanie najmä pri spätnom pohľade na nedávne obdobie a krízu dôvery v súkromnoprávných vzťahoch, spôsobenú pandémiou

vírusu COVID-19. Práve toto obdobie nám v plnej sile ukázalo, ako dôležitá je právna istota, a to aj pri súkromnoprávných dohodách.

Cieľom tohto príspevku je preto identifikovať korene zásady *pacta sunt servanda* naprieč vývojovými štádiami, a to najmä v dôsledku určenia jej obsahového vymedzenia. Následne sa zameriame na súčasnú aplikačnú prax najvyšších súdnych autorít a na základe kvantitatívnej i kvalitatívnej analýzy vymedzíme, do akej miery je predmetná zásada prepojená s historickým odkazom, resp. či má normotvorné vymedzenie.

1 VÝCHODISKÁ V RÍMSKOM A KÁNONICKOM PRÁVE

O tom, že ku sformovaniu zásady *pacta sunt servanda*, teda „dohody treba dodržiavať“ v ucelenej a ustálenej podobe najviac prispelo kánonické právo, nie je v modernej odbornej spisbe prakticky žiadna polemika.¹ Pri skúmaní obsahovej náplne tohto slovného spojenia však do úvahy prichádza viacero rovín, pričom niektoré z nich sú staré ako právo samo.

Puffendorf v tejto súvislosti uvádza, že stálosť v dohodách patrí medzi najesenciálnejšie princípy, vyvierajúce z prirodzeného práva, pričom práve z dodržiavania dohôd pramení celý poriadok v ľudskej spoločnosti.² Už Platón uvedenú skutočnosť vyjadril opisom dohody ako „niečoho posvätného“, a to vrátane vzťahov s cudzincami.³ Wehberg obdobne poukazuje na dlhovekosť kresťanskej tradície v uvedenej súvislosti s odkazom na evanjelium podľa Matúša, ktoré prikazuje: „vaša reč nech je »áno – áno«, »nie - nie«. Čo je navyše, pochádza od Zlého“.⁴ Niet preto divu, že aj v rímskoprávných prameňoch môžeme identifikovať východiská pre priznávanie potreby dodržiavania všetkých dohôd, ktoré sa nepriečia právnemu poriadku, a to aj napriek typovej viazanosti, ktorá bola pre rímske vnímanie súkromného práva symptomatická.

Uvedený prístup badáme vo viacerých prameňoch právneho, aj mimoprávneho charakteru. Cicero vo svojom diele *De Officiis* odkazuje na potrebu dodržiavania sľubov hneď niekoľkokrát. Pri výklade dobrej viery s odkazom na stoickú filozofiu konštatuje, že dobrú vieru treba vnímať ako stálosť v sľuboch a dohodách.⁵ Pri zamyslení nad dohodami taktiež uvažuje, ako postupovať v prípade, keď je v stávke život alebo zdravie jednotlivca.⁶ Ešte explicitnejšie formuluje svoj názor v stati venovanej vernosti sľubom, kedy na príklade Regulusa počas prvej Punskej vojny konštatuje, že aj sľub daný nepriateľovi treba dodržať, hoci by to malo znamenať možnosť krutého mučenia alebo dokonca smrť.⁷

¹ Pre viac pozri napr. LANDAU. *Pacta sunt servanda. Zu den kanonistischen Grundlagen der Privatautonomie*. In *„Ins Wasser geworfen und Ozeane durchquert“: Festschrift für Knut Wolfgang Nörr*. Wien 2003, s. 457 a nasl.

² PUFFENDORF. *De jure natura et gentium*, liv. III, chap. IV, §§ 1, 2., citované podľa anglického prekladu od TOOKE, 1716 [online].

³ WHITTON. *La regle „pacta sunt servanda“*. New Jersey 1934, s. 160.

⁴ WEHBERG. *Pacta sunt servanda*. In *The American Journal of International Law*, 1959, roč. 53, č. 4, s. 775.

⁵ Cicero, *De Officiis*, III. 23: *Fundamentum autem est iustitiae fides, id est dictorum conventorumque constantia et veritas. Ex quo, quamquam hoc videbitur fortasse cuipiam durius, tamen audeamus imitari Stoicos, qui studiose exquirunt, unde verba sint ducta, credamusque, quia fiat, quod dictum est, appellatam fidem.*

⁶ Tamže, III. 92: *Pacta et promissa semperne servanda sint, quae nec vi nec dolo malo, ut praetores solent, facta sint.*

⁷ Tamže, III. 39: *Atque etiam si quid singuli temporibus adducti hosti promiserunt, est in eo ipso fides conservanda, ut primo Punico bello Regulus captus a Poenis cum de captivis commutandis Romam missus esset iurassetque se rediturum, primum, ut venit, captivos reddendos in senatu non censuit, deinde, cum retineretur a propinquis et ab amicis, ad supplicium redire maluit quam fidem hosti datam fallere.*

Cicero akcentuje potrebu dodržiavania dohôd, ktoré sú vymožitelné, aj tých, ktoré právne vymožitelné nie sú, taktiež v diele *Rhetorica ad Herennium*.⁸

Napriek uvedenému je potrebné zdôrazniť, že rímske právo nikdy nedospelo do štádia, kedy by *pactum nudum*, teda dohodu bez možnosti žalobnej ochrany, zaradilo medzi konsenzuálne kontrakty. Nestalo sa tak v období klasického rímskeho práva a vývoj do tohto štádia nedospel ani za Justiniána. Pravidlom bolo, že dohody mimo uznávané zmluvné typy boli považované za nevymáhateľné záväzky.⁹ Túto skutočnosť potvrdzuje aj fragment od Ulpiána v justiniánskej kodifikácii, v ktorom konštatuje, že z púhej dohody nevzniká záväzok, ale námietka.¹⁰

Do tohto vývojového momentu sa teda v právnej, aj filozofickej spisbe stretávame s viacerými vyjadreniami, obdobnými zásade *pacta sunt servanda*, avšak ich obsah nesmeruje k možnosti vymožitelného záväzku, vznikajúceho na ľubovoľnom základe, neodporujúcom právu, resp. dobrým mravom. Ide skôr o morálne apely na stálosť v dohodách. Až spomínaná kánonistická doktrína prichádza v tomto smere s výrazným posunom, smerujúcim k prelomeniu typovej viazanosti. Dôvodov, pre ktoré sa od uzavretého počtu zmluvných typov odklonili práve kánonisti je viacero, no jedným z nich je aj autonómne postavenie kánonického práva od rímskoprávnej doktríny, ktorá bola navyše budovaná s odklonom od antických podmienok, na podmienky stredovekého sociálno-ekonomického vývoja.¹¹

Nie je však bez záujmu, že základným východiskom bolo opäť rímske právo, ešte konkrétnejšie ďalší z Ulpiánových fragmentov, zaznamenaný v justiniánskej kodifikácii.¹² Condorelli dôvodí, že práve autorita Ulpiána, odvolávajúca sa na prirodzenoprávnu spravodlivosť, spolu s kresťanskou etikou, viedli stredovekého zakladateľa bolonskej glosátorskej školy, Irneria k formovaniu doktrínálnych základov zásady *pacta sunt servanda*.¹³ Stredovekí kánonisti sa však týmto spôsobom pomerne skoro dostali do ostrého kontrastu s rímskoprávnou doktrínou, ktorý riešili odklonom a samostatnou koncepciou zmluvnej voľnosti. Alexandrowicz zároveň poukazuje na fakt, že popri rímskoprávnej komparatistike neskôr pracovali kánonisti aj s ďalšími podpornými argumentami, napr. s právnym Aragónskeho kráľovstva. Guido de Baisio napríklad vyzdvihoval potrebu vyhýbať sa prázdny sľubom, a to aj napriek neexistencii žaloby z holého kontraktu. Tento istý

⁸ Cicero, *Rhetorica ad Herennium*, II. 20: *Ex pacto ius est, si quid inter se pepigerunt, si quid inter quos conuenit. Pacta sunt, quae legibus obseruanda sunt, hoc modo: fiam ubi pagunt, orato; ni pagunt, in cornitio aut in foro ante meridiem causam coicito. Sunt item pacta, quae sine legibus obseruanttu ex conuento quae irue praestare dicuntur. His igitur partibus iniuriam demonstrari, ius confirmari conuenit, id quod in absoluta iuridicali facindttm uidetur.*

⁹ GRÖSCHLER. § 24 Willenseinigung zur Schuldbegründung (Konsensualkontrakte). In BABUSIAUX et al. *Handbuch des Römischen Privatrechts*. Band I. Tübingen 2023, s. 659.

¹⁰ Ulp. D. 2,14,7: *Sed cum nulla subest causa, propter conventionem hic constat non posse constitui obligationem: igitur nuda pactio obligationem non parit, sed parit exceptionem.* (preklad autora: Ak neexistuje žiaden dôvod dohody, je známe, že samotná dohoda nevytvára záväzok. Zo samotnej dohody teda nevzniká záväzok, ale vzniká námietka.).

¹¹ ALEXANDROWICZ. *Kanonistyczne uzasadnienie swobody umów w zachodniej tradycji prawnej*. Poznań 2020, s. 24 – 25.

¹² Ide o fragment Ulp. D. 2,14,1 pr., v ktorom Ulpián odkazuje pri stálosti v dohodách na prirodzenú spravodlivosť: *Huius edicti aequitas naturalis est. Quid enim tam congruum fidei humanae, quam ea quae inter eos placuerunt servare?* (preklad autora: Tento edikt hovorí o prirodzenej spravodlivosti. Veď čo je bližšie pre dôveru medzi ľuďmi ako dodržiavanie toho, čo si medzi sebou dohodli?).

¹³ CONDORELLI. *I foedera pacis e il principio pacta sunt servanda*. Note di ricerca nel pensiero dei giuristi dei secoli XII–XV. In *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: Kanonistische Abteilung*, 2019, roč. 105, č. 1, s. 73.

postreh neskôr citoval aj Felinus Sandeus.¹⁴ Išlo však o zmeny skôr regionálneho, než zásadného charakteru pre všeobecný vývoj právnej doktríny.

Glosátori v 12. storočí napriek uvedenému stále zotrvávali najmä na požiadavke typovej viazanosti, ktorú však rozvinuli o novú právnu terminológiu. Do popredia sa tak dostáva všeobecný termín *contractus* a pojmy *pactum nudum*, resp. *pactum vestitum* ako vzájomné kontrasty.¹⁵ Už do tohto obdobia Landau zasadzuje aj zdroj zásady *pacta sunt servanda*, ktorá podľa neho bola formulovaná Hugocciom, resp. Bernardom z Pavie, a to v roku 1188.¹⁶ Alexandrowicz ale v tomto ohľade jeho tvrdenie reviduje a konštatuje, že vývoj si vyžadoval prácu ďalších generácií kánonistov na precizovanie skúmanej zásady.¹⁷

Faktom ale je, že zatiaľ čo civilisti boli stále naviazaní na rímskoprávnu doktrínu vyjadrenú v zásade *ex nudo pacto actio non oritur* (holá dohoda nezakladá žalobu),¹⁸ kánonisti neboli touto tradičnou náukou nezadržateľne spútaní a na základe vplyvu cirkevného učenia sa viac prikláňali k ochrane *fides*, avšak nielen v rímskoprávnom chápaní, ale skôr v intenciách vzájomnej dôvery.¹⁹

Nasledujúce epochy skutočne potvrdzujú, že kryštalizovanie prelomenia zásady typovej viazanosti si vyžadovalo viac, než prepojenie dodržiavania dohôd s morálnou povinnosťou. Tancredus v tomto smere formuloval frázu *mortaliter peccet non servando pactum*, v zmysle ktorej prepája nedodržanie zmluvy so smrteľným hriechom. V tomto duchu rozpracoval doktrínu aj Bernard z Parmy.²⁰ Vladár v tomto vývoji štádia pripomína aj význam diela Tomáša Akvinského, ktorý v Sume teologickej pri precizovaní výkladu o *ius gentium* zhŕňa pravidlá, ktoré ako výsledok ľudskej rozumnosti považuje za nevyhnutné v medziľudskom styku. Medzi nimi spomína aj zásadu nedotknuteľnosti vyslancov a prirodzenoprávny princíp dodržiavania dohôd.²¹

V tomto období sa obdobným úvahám venuje celý rad kánonistov, ktorí väčším, či menším podielom prispeli k precizovaniu skúmanej zásady vo forme, ako ju poznáme dnes. Vo všeobecnosti je v literatúre považovaný za prelomový moment vydania Liber Extra pápežom Gregorom IX, a to v roku 1234.²² Znenie vtedy zavedenej zásady však v úplnosti nekorešpondovalo s vyjadrením „*pacta sunt servanda*“, ale znelo *pacta quantumcunque nuda servanda sunt*, teda voľne preložené: „dohody, aj keď holé, je potrebné dodržiavať“. Aj tento fakt viedol Alexandrowicza k záveru, že hoci Liber Extra výrazne prispelo k zdôrazneniu zmluvnej voľnosti, rok 1234 je v dopade na nami skúmanú zásadu často preceňovaný.²³

¹⁴ ALEXANDROWICZ. *Kanonistyczne uzasadnienie swobody umów w zachodniej tradycji prawnej*. Poznań 2020, s. 45.

¹⁵ LANDAU. *Pacta sunt servanda. Zu den kanonistischen Grundlagen der Privatautonomie*. In *"Ins Wasser geworfen und Ozeane durchquert": Festschrift für Knut Wolfgang Nörr*. Wien 2003, s. 460.

¹⁶ Tamže, s. 462 – 464. Pre úplnosť je potrebné skonštatovať, že Landau vidí úplné počiatky skúmanej zásady už v Synode v Kartágu, teda v roku 348, odkiaľ ju do stredovekého kánonického práva zaviedol Bernard z Pavie vo svojom diele *Breviarium extravagantium*, a to v znení '*Pax servetur, pacta custodiantur*'.

¹⁷ ALEXANDROWICZ. *Pacta sunt servanda: Canon Law and the Birth and Dissemination of the Legal Maxim*. In *Bulletin of medieval canon law*, 2021, roč. 38, annual review, s. 197.

¹⁸ JEREMY. *Pacta Sunt Servanda the Influence of Canon Law upon the Development of Contractual Obligations*. In *Christian Law Review*, 2000, roč. 144, č. 4, s. 6.

¹⁹ BĚLOVSKÝ. Kořeny zásady *pacta sunt servanda* v římském právu. In *Per pauca terrena blande honori dedicata. Pcta Petrovi Blahovi k nadožitým 80. narozeninám*. Trnava 2019, s. 354.

²⁰ Tamtiež, s. 200.

²¹ VLADÁR. Graciánův dekret. Analyticko-překladová studie k 1. distinkci. In *Iurium*, 2018 [online].

²² Pozri napr. TUORI. *Pacta sunt servanda*. In *Annales Academiae Scientiarum Fennicae*, 2023, roč. 1, č. 1, s. 49.

²³ ALEXANDROWICZ. *Pacta sunt servanda: Canon Law and the Birth and Dissemination of the Legal Maxim*. In *Bulletin of medieval canon law*, 2021, roč. 38, annual review, s. 205.

Prelomenie zásady typovej viazanosti v kánonickom práve však nepochybne rozhodnou mierou prispelo k rozvoju civilného práva obdobným smerom. Vyplyva to z viacerých skutočností, najmä však z faktu, že v stredoveku neexistovali striktné hranice medzi kánonistami a civilistami. Mnoho významných právnikov ako Baldus de Ubaldis, Bartolus de Sassoferrato, Cinus z Pistoje a mnoho ďalších boli významnými odborníkmi v oboch právnych odvetviach.²⁴

Proces etablovania zmluvnej voľnosti vo svetskom práve si však vyžadoval ešte dlhý vývoj. Až Hugom Grotiom a jeho diele *De jure belli ac pacis* z roku 1625 v medzinárodnom, resp. Samuelom Pufendorfom a jeho už citovanou prácou *De jure naturae et gentium* z roku 1672 v súkromnom práve, môžeme hovoriť o vykryštalizovaní zásady *pacta sunt servanda* v západoeurópskom právnom myslení.²⁵

2 KVANTITATÍVNE POZNÁMKY K APLIKÁCII SKÚMANEJ ZÁSADY

V súčasnosti možno skúmanú zásadu považovať za dlhodobo zavedenú a etablovanú súčasť argumentačného slovníka moderných právnikov. Jej využitie je naozaj všestranné. Kolektív autorov okolo profesora Růžičku ju považuje dokonca za jeden zo základných princípov medzinárodného obchodu.²⁶ Bydlinski spája obsah skúmanej zásady s ochranou legitímnych očakávaní,²⁷ pričom dôvodí, že pokiaľ by mohol každý bezdôvodne meniť svoje zmluvné rozhodnutia, neexistovala by žiadna forma právnej stability.²⁸

Nie je preto prekvapivé, že v početných súvislostiach nachádzame *pacta sunt servanda* aj v súčasnej aplikačnej praxi najvyšších súdnych autorít.

Z kvantitatívneho hľadiska nie je bez záujmu, že skúmanú zásadu je možné identifikovať ako v rozhodnutiach Najvyššieho súdu SR (107-krát), Ústavného súdu SR (41-krát), tak aj v dvoch rozhodnutiach Najvyššieho správneho súdu SR.²⁹

Zatiaľ čo pri prvých dvoch menovaných súdnych inštanciách je dohľadateľnosť notoricky známej zásady azda ľahko predvídateľná, v správnom práve (navyše s prihliadnutím na krátky čas od zriadenia Najvyššieho správneho súdu SR) však môže byť akcentovanie záväznosti zmluvných dohovorov pomerne neočakávané. Pri skúmaní obsahu však zisťujeme, že jedno z rozhodnutí sa viaže na úhradu nákladov spojených s vysokoškolským štúdiom (sp. zn. 8Sžk/17/2021 z 27. septembra 2023) a v druhom prípade ide o akcent na medzinárodné dohovory (sp. zn. 8Sžfk/54/2017 zo dňa 24. augusta 2023).

Pri posudzovaní rozhodnutí Ústavného súdu SR nám kvantitatívna optika poskytuje záver, že väčšina rozhodnutí sa týka občianskeho práva (25). Zmienky o skúmanej zásade ale nachádzame aj v rozhodnutiach s meritom veci v správnom práve (4), ústavnom práve (4), trestnom práve (3), obchodnom práve (2) a po jednej zmienke aj v rodinnom, pracovnom, či konkurznom práve.

Pri pohľade na obsahové vymedzenie je však zaujímavé, že značná časť výrokov odkazuje na nasledovnú formuláciu: „V tejto súvislosti ústavný súd poukazuje na to, že od začiatku svojej činnosti v súlade s princípom *pacta sunt servanda* konštantne judikuje, že základné práva a slobody podľa ústavy je potrebné vykladať a uplatňovať v zmysle a duchu

²⁴ BĚLOVSKÝ. Kořeny zásady pacta sunt servanda v římském právu. In *Per pauca terrena blande honori dedicata. Pocta Petrovi Blahovi k nedežítým 80. narozeninám*. Trnava 2019, s. 355.

²⁵ TUORI. Pacta sunt servanda. In *Annales Academiae Scientiarum Fennicae*, 2023, roč. 1, č. 1, s. 49.

²⁶ RŮŽIČKA et al. *Vliv římského práva na vybrané instituty práva mezinárodního obchodu*. Praha 2018, s. 17.

²⁷ BYDLINSKI. Bürgerliches Recht. Band I: Allgemeiner Teil. 5., aktualisierte Auflage. Wien 2010, s. 183.

²⁸ Tamže, s. 120.

²⁹ Výsledky sú realizované na základe vyhľadávacieho systému judikaty.info s následnou verifikáciou výsledkov autorom. Vyhľadávanie bolo realizované za časové obdobie od 1.1.2000 do 31.10.2024.

medzinárodných zmlúv o ľudských právach a základných slobodách ([PL. ÚS 5/93](#), [PL. ÚS 15/98](#), [PL. ÚS 17/00](#)).³⁰

Povšimnutiahodnú argumentáciu zvolil Ústavný súd SR pri posudzovaní viacnásobného postúpenia pohľadávky, ktorá bola následne exekvovaná. V rozhodnutí sp. zn. IV. ÚS 472/2021 zo dňa 18.01.2022 súd uviedol, že: „Ako to z už citovanej judikatúry (pozri bod 34) vyplýva, pri výklade a právnom posudzovaní zmlúv treba vychádzať zo zásady rímskeho práva „*pacta sunt servanda*“ (zmluvy sa majú dodržiavať), pričom pri viacerých možných výkladoch má prednosť ten, ktorý smeruje k zachovaniu platnosti (a teda realizovateľnosti) zmluvy ([IV. ÚS 340/2012](#)).“

Ako vyplýva z nášho predchádzajúceho rozboru, vyjadrenie *pacta sunt servanda* v žiadnom ohľade nemožno považovať za rímskoprávne, práve naopak. Aj v rozhodovacej praxi najvyšších súdnych autorít tak badáme chyby, resp. argumentačné skratky, ktoré za účelom zvýšenia hodnovernosti rozhodnutia automatizovane spájajú latinskú formuláciu s rímskym právom.

Obdobný pomer rozloženia právnych oblastí s výskytom zásady *pacta sunt servanda* nachádzame aj v rozhodovacej praxi Najvyššieho súdu SR, hoci, ako už bolo zmienené, vo vyššej miere intenzity. Pochopiteľne, aj v tomto prípade je väčšina káuz zameraná na civilné právo. Za pozornosť zároveň stojí, že vo väčšine rozhodnutí sa argumentačné využitie zásady vyskytuje medzi argumentáciou sporových strán, teda už nie v dôvodení súdu. Napriek početným výskytom tak pre Najvyšší súd SR v časti rozhodnutí nie je zásada tak významná, aby sa mal potrebu ňou argumentačne vysporiadať.³¹

Aj v rozhodovacej praxi Najvyššieho súdu SR sa nám podarilo identifikovať rozhodnutie súvisiace s predmetom nášho záujmu, ktoré odkazuje na rímske právo. Dokonca, súd zašiel až k citovaniu justiniánskeho prameňa, ktorým voľne nadväzuje na myšlienku zmluvnej voľnosti. Konkrétne ide o rozhodnutie sp. zn. 6 MCdo 21/2011 zo dňa 30.01.2013, v ktorom nachádzame nasledovné dôvodenie: „Keďže aj podnájom dohodnutý na dobu neurčitú môže trvať maximálne po dobu trvania nájmu, teda len v určitom časovom úseku vymedzenom trvaním hlavného nájmu, nejestvuje rozumný dôvod spájať s touto skutočnosťou neplatnosť podnájmu. Takáto interpretácia rešpektuje aj základné zásady súkromného práva, a to zásadu „*pacta sunt servanda*“ (zmluvy sa majú dodržiavať) a zásadu „*actus interpretandus est potius, ut valeat quam, ut pereat*“ (úkon treba vykladať skôr tak, aby platil, ako by neplatil – Ulpianus, Digesta, kniha 45, titul 1, fragment 80).“

3 OBSAHOVÉ VYMEDZENIE SÚČASNEJ APLIKÁCIE

Ako vidíme aj zo základnej kvantitatívnej analýzy, zásada *pacta sunt servanda* nachádza aj v modernom práve hojné aplikačné využitie, a to aj napriek skutočnosti, že princíp typovej zmluvnej viazanosti v súčasných podmienkach neprichádza do úvahy. Obsahovo sa teda naplnenie skúmanej formulácie posunulo, a to najmä smerom k potrebe akcentovania zmluvnej istoty a stálosti v kontraktach.

V rozhodovacej praxi nachádzame vyjadrenia obdobného charakteru vo viacerých variáciách. Azda najvhodnejšie to vystihuje nedávne rozhodnutie Najvyššieho súdu SR v uznesení sp. zn. 4Cdo/115/2023 zo dňa 26.08.2024, odkazujúce na staršie závery Ústavného súdu Slovenskej republiky vo veci sp. zn. I.ÚS 243/2007 z 19. júna 2008: „*Pacta*

³⁰ Napr. uznesenie ÚS SR sp. zn. IV. ÚS 168/2018-13 zo dňa 6.3.2018; nález ÚS SR sp. zn. I. ÚS 5/02 zo dňa 21.05.2003; nález ÚS SR sp. zn. PL. ÚS 10/2014 zo dňa 29.04.2015 alebo nález ÚS SR sp. zn. PL. ÚS 19/2014 zo dňa 16.03.2016.

³¹ Vid'. napr. uznesenie NS SR sp. zn. 1Cdo/186/2021 zo dňa 27.04.2022; sp. zn. 40bdo/41/2017 zo dňa 31.05.2018 alebo sp. zn. 20bdo/42/2014 zo dňa 28.01.2016.

sunt servanda je všeobecným právnym princípom, ktorý aj v ústavnoprávnej rovine tvorí neopomenuteľný atribút materiálneho právneho štátu. Text zmluvy je preto prvotným priblížením sa k významu zmluvy, ktorý si chceli jej účastníci svojím konaním stanoviť. Doslovný výklad textu zmluvy môže, ale nemusí byť v súlade s vôľou konajúcich strán. Ak vôľa zmluvných strán smeruje k inému významu a ak sa podarí vôľu účastníkov procesom hodnotenia skutkových a právnych otázok ozrejmiť, má zhodná vôľa účastníkov zmluvy prednosť pred doslovným významom textu nimi formulovanej zmluvy.“

Dôraz na právnu istotu (legalitu),³² resp. vylúčenia momentu prekvapenia v obligáčnych vzťahoch akcentoval Najvyšší súd SR aj v ďalších rozhodnutiach.³³ Platí zároveň, že princíp istoty v právnych vzťahoch je nadradený záujmu jednotlivca, inými slovami, zmluvy je nutné dodržiavať aj v prípadoch, keď sú pre niektorú stranu nevýhodné.³⁴ K obdobnému záveru dospel aj Ústavný súd Českej republiky.³⁵ Zmluvné strany preto musia byť obozretné pri vstupovaní do obligáčnych vzťahov, nakoľko systém súkromného práva má pôsobiť v prospech ochrany zmluvných dojednaní, nie *vice versa*. Inými slovami, ustanovenia o neplatnosti zmlúv je potrebné vykladať reštriktívne, nie extenzívne.³⁶

Uvedené platí aj v prípadoch, kedy zmluvná strana nevyužíva dohodnuté plnenie a z uvedeného dôvodu odmieta hrať dohodnutú protihodnotu³⁷ alebo pri tzv. odvážnych zmluvách (napr. zmluva o dôchodku), ktoré sa zo svojej podstaty môžu po určitom čase ukázať ako výrazne nevýhodné pre určitú zmluvnú stranu.³⁸

Opačný výklad je potrebné uplatňovať výnimočne, a to v prípadoch, kedy do predia vystupuje záujem slabšej strany. Takouto situáciou je napríklad ochrana spotrebiteľa, kedy leží bremeno precizovania zmluvných podmienok na dodávateľovi. Najvyšší súd to konštatoval v prípade existencie neprijateľných zmluvných podmienok v spotrebiteľskej zmluve, konkrétne pri rozhodcovskej doložke a následnom uplatnení nároku dodávateľom podľa tejto doložky.³⁹ Potreba obozretnosti profesionálneho podnikateľa v takomto prípade nemôže byť sanovaná ani všeobecne platnou zásadou *pacta sunt servanda*.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že princíp ochrany zmluvnej autonómie považuje rozhodovacia prax za jeden zo základných elementov súkromného práva, aj keď nemá absolútnu povahu. Otázkou ale zostáva, z akého zdroja čerpá svoju normatívnu silu. Je totiž očividné, že *pacta sunt servanda* sa v ucelenej podobe nenachádza v žiadnom relevantnom právnom predpise Slovenskej republiky, no napriek tomu nejde o bezobsažnú frázu,

³² Vid'. napr. rozhodnutie NS SR sp. zn. 4Cdo/95/2019 zo dňa 29.01.2020 alebo sp. zn. 5Cdo/967/2015 zo dňa 29.03.2017.

³³ Pozri napr. rozhodnutie NS SR sp. zn. 30bdo/80/2019 zo dňa 27.05.2019, v ktorom konštatoval: „Odlišnému výkladu bráni okrem iného aj zásada '*pacta sunt servanda*'. Priorizovanie autonómie vôle aj pri vzájomnom vyporiadaní podľa § 351 ods. 2 Obchodného zákonníka tak vylučuje prekvapivosť vo vzťahu medzi veriteľom a dlžníkom, nakoľko zhodným prejavom vôle v zmluve určili hodnotu (cenu) zmluvného plnenia.“

³⁴ Napr. rozhodnutie NS SR sp. zn. 5 Cdo 39/03 zo dňa 29.05.2003 alebo 20bdoV/9/2020 zo dňa 25.02.2021.

³⁵ Vid'. rozhodnutie ÚS ČR sp. zn. III. ÚS 3900/2012 zo dňa 28.2.2013: „V této souvislosti Ústavní soud připomíná, že v soukromém právu se aplikuje zásada *pacta sunt servanda* (smlouvy se musí dodržovat) - a to i v případech, kdy je to pro některou ze smluvních stran nevýhodné.“ Bližšie pozri tiež rozhodnutie sp. zn. III. ÚS 3900/2012 a rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 26.9.2012, sp. zn. 30Cdo/2373/2012.

³⁶ Tamže.

³⁷ Na príklade nájmu vid' rozhodnutie NS SR sp. zn. 4Cdo/210/2019 zo dňa 26.08.2020.

³⁸ Porovnaj s rozhodnutím NS SR sp. zn. 5MCdo/49/2012 zo dňa 29.04.2014.

³⁹ Vid'. rozhodnutie NS SR sp. zn. 2Cdo/5/2023 zo dňa 15.02.2024, v ktorom súd konštatoval, že: „*pacta sunt servanda* nemôže predstavovať jednostranný nástroj ochrany subjektívnych práv dodávateľa bez zreteľa na subjektívne práva druhej zmluvnej strany spotrebiteľa (princípy spotrebiteľského práva), a to nielen formálne, ale aj materiálne, dispozične, teda obsahovo vecne (argumentačne).“

využívanú iba na zlepšenie argumentačnej prestíže. Aj vyššie uvedené súdne rozhodnutia potvrdzujú, že jej aplikačné uplatnenie môže byť normatívne.

Najvyšší súd SR pri odkazoch na pozitívnoprávnú úpravu viackrát odkázal na ústavnoprávny rozmer skúmanej zásady, a to v spojitosti s princípom súkromnoprávnej autonómie jednotlivcov. Tento princíp je vyjadrený v čl. 2 ods. 3 Ústavy SR slovami: „Každý môže konať, čo nie je zákonom zakázané, a nikoho nemožno nútiť, aby konal niečo, čo zákon neukladá,“ resp. v Listine základných práv a slobôd.⁴⁰ Identifikovať ale možno ešte všeobecnejšie prepojenie, a to na princíp právneho štátu, obsiahnutý v čl. 1 ods. 1 Ústavy SR.⁴¹

Z nášho pohľadu je potrebné prikloniť sa skôr k odvodeniu *pacta sunt servanda* z jej prirodzenoprávneho charakteru, resp. naviazanosti na základné princípy súkromného práva. Tie *de lege lata* nemajú riadny odkaz v pozitivistickej úprave Občianskeho zákonníka, avšak do budúcnosti by bolo vhodné ich do úvodných ustanovení riadne upraviť. Hoci nemožno poprieť istú prepojenosť medzi súkromnoprávnou autonómiou v zmysle čl. 2 ods. 3 Ústavy SR, nemožno zároveň nevidieť obsahový rozdiel oproti nami skúmanej zásade.

V prvom rade, cieľom zavedenia zmluvnej autonómie je ochrana súkromných subjektov pred neprimeranými zásahmi orgánmi verejnej moci. Zároveň je cieľom tohto ustanovenia vyjadrenie vôle zákonodarcu priznať súkromným subjektom možnosť širokej sebarealizácie, v mantineloch ustanovených právnym poriadkom. Naopak, cieľom *pacta sunt servanda* je akcentovanie stálosti v dohodách, ktoré síce boli uzatvorené na základe zmluvnej autonómie, avšak ako vyplýva aj z dlhodobej kazuistiky, niektorá zo zmluvných strán následne mohla mať záujem na ich svojvoľnom revidovaní v jej prospech, a to už počas plynutia zmluvného vzťahu.

ZÁVER

Zatiaľ čo rímske právo bolo počas celého vývoja budované na striktnnej typovej viazanosti, jeden z jeho nástupcov, právo kánonické, prinieslo pre európske právne myslenie zmenu paradigmy. Tá však bola opäť založená aj na rímskoprávných a filozofických východiskách, ktoré prirodzenoprávne inklinovali k dodržiavaniu dohôd, hoci antickí autori v tomto smere nepreklenuli problém s právnou vymožitelnosťou tzv. holých dohôd (*pactum nudum*).

Uvedená zásada má napriek dávnmému prekonaniu limitácie počtu zmluvných typov svoje nezastupiteľné miesto aj v modernom slovenskom práve. Nejde však už o pochybnosť o tom, či zmluvy možno uzatvárať, ale skôr o akcent na potrebu právnej istoty v najrôznejších podobách.

Napriek uvedenému je na škodu, že pri hľadaní normatívneho vyjadrenia musia súdy používať pomerne kreatívne odkazy na Ústavu SR. Je to tak najmä s ohľadom na nedostatok autoritatívneho ukotvenia základných princípov súkromného práva v civilnom hmotnoprávnom kódexe. Práve tento nedostatok by si pri prebiehajúcej rekodifikácii mal zákonodarcu vziať na starosť, za účelom zarámčovania budúcich vzťahov nielen v pozitívnoprávnej rovine, ale aj v *iusnaturalistickej* koncepcii, ktorá pri vývoji súkromného práva už neraz odvieďla vynikajúce služby. Na myslí pritom rozhodne nemáme enumeráciu princípov a zásad, ktorým je potrebné priznávať normatívnu silu, ale skôr inkorporovanie všeobecného odkazu na ich význam v právnom poriadku.⁴²

⁴⁰ Pozri rozhodnutie NS SR sp. zn. 5MCdo/8/2008 zo dňa 17.06.2009.

⁴¹ Rozhodnutie NS SR sp. zn. 5Cdo/92/2017 zo dňa 24.09.2019.

⁴² Porovnaj s § 10, český zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník.

ZOZNAM POUŽITÝCH PRAMEŇOV A LITERATÚRY

- ALEXANDROWICZ, Piotr. *Kanonistyczne uzasadnienie swobody umów w zachodniej tradycji prawnej*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2020.
- ALEXANDROWICZ, Piotr. Pacta sunt servanda: Canon Law and the Birth and Dissemination of the Legal Maxim. In *Bulletin of medieval canon law*, 2021, roč. 38, annual review.
- BĚLOVSKÝ, Petr. Kořeny zásady pacta sunt servanda v římském právu. In *Perpauca terrena blande honori dedicata. Pocta Petrovi Blahovi k nedožitým 80. narozeninám*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2019, s. 341 – 357.
- BYDLINSKI, Peter. *Bürgerliches Recht. Band I: Allgemeiner Teil. 5., aktualisierte Auflage*. Wien: Springer-Verlag, 2010.
- CONDORELLI, Orazio. I foedera pacis e il principio pacta sunt servanda. Note di ricerca nel pensiero dei giuristi dei secoli XII–XV. In *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: Kanonistische Abteilung*, 2019, roč. 105, č. 1, s. 55 – 98.
- GRÖSCHLER, Peter. § 24 Willenseinigung zur Schuldbegründung (Konsensualkontrakte). In BABUSIAUX, Ulrike et al. *Handbuch des Römischen Privatrechts. Band I*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2023, s. 644 – 660.
- JEREMY, Anthony. Pacta Sunt Servanda the Influence of Canon Law upon the Development of Contractual Obligations. In *Christian Law Review*, 2000, roč. 144, č. 4, s. 4 – 10.
- LANDAU, Peter. Pacta sunt servanda. Zu den kanonistischen Grundlagen der Privatautonomie. In *"Ins Wasser geworfen und Ozeane durchquert": Festschrift für Knut Wolfgang Nörr*. Wien: Böhlau, 2003, s. 761 – 782.
- PUFFENDORF, Samuel. De jure natura et gentium, liv. III, chap. IV, §§ 1, 2., citované podľa anglického prekladu od TOOKE, Andrew, 1716 [online]. Dostupné na: <https://archive.org/details/bim_eighteenth-century_de-jure-natur-et-genti_pufendorf-samuel-freih_1716> [cit. 2024-10-03].
- RŮŽIČKA, Květoslav et al. *Vliv římského práva na vybrané instituty práva mezinárodního obchodu*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018.
- TUORI, Kaius. Pacta sunt servanda. In *Annales Academiae Scientiarum Fennicae*, 2023, roč. 1, č. 1, s. 44 – 57.
- VLADÁR, Vojtech. Graciánův dekret. Analyticko-překladová studie k 1. distinkci. In *Iurium*, 2018 [online]. Dostupné na: <<https://www.iurium.cz/denik/denik-odborne-clanky/gracianuv-dekret#ln-154>> [cit. 2024-10-28].
- WEHBERG, Hans. Pacta sunt servanda. In *The American Journal of International Law*, 1959, roč. 53, č. 4, s. 775 – 786.
- WHITTON, John B. *La regle "pacta sunt servanda"*. New Jersey: Martinus Nijhoff Publisher, 1934.

Právne aspekty nakladania s cirkevnými nehnuteľnosťami v Slovenskej republike

Peter Príbelský

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Author

Mgr. Peter Príbelský, LL.M.Eur.
Comenius University in Bratislava,
Faculty of Law
peter.pribelsky@flaw.uniba.sk

Cite

PRÍBELSKÝ, Peter. Právne aspekty nakladania s cirkevnými nehnuteľnosťami v Slovenskej republike. In *Historia et theoria iuris*, 2017, roč. 17, č. 2, s. 26 – 34.

DOI:

<https://doi.org/10.46282/hti.2025.17.2.1083>

Abstract:

PRÍBELSKÝ, Peter: Legal aspects of disposition of Church real estate in the Slovak Republic

The paper deals with the legal regulation and practice of handling church real estate in the conditions of the Slovak Republic. It examines the conditions under which, from the perspective of canon law of the Roman Catholic Church, it is possible to deal with real estate forming part of church property and analyses the competencies and responsibilities in this area, focusing on the specific legal requirements and principles. The aim of the paper is to provide an analytical perspective on legal obligations and practical challenges in dealing with church real estate in the context of applying canon law within the Slovak legal environment.

Keywords

canon law - administration of church property - disposal of church property - real estate – real estate register

1 ÚVOD

Ako je všeobecne známe, nakladanie s cirkevnými nehnuteľnosťami tvorí v najmä podmienkach Katolíckej cirkvi na Slovensku podstatnú, možno povedať zásadnú časť správy cirkevného majetku. Z tohto dôvodu dochádza k úkonom v súvislosti s cirkevnými nehnuteľnosťami v praxi pomerne často, s čím je spojených viacero právnych otázok, resp. aplikačných výziev, či už z hľadiska kánonického práva alebo právneho poriadku Slovenskej republiky. Tento príspevok sa venuje cirkevným nehnuteľnostiam z pohľadu kánonického práva Rímskokatolíckej cirkvi a to v kontexte piatej knihy platného Kódexu kánonického práva (ďalej aj ako „*Codex Iuris Canonici*“ alebo „*CIC*“) a súvisiacich predpisov, so zameraním na jej tretí titul, konkrétne na kánony 1290 až 1298, ktoré pojednávajú o zmluvách a najmä o scudzovaní cirkevného majetku. Následne príspevok stručne analyzuje niektoré súvisiace právne aspekty vo vzťahu k právnemu poriadku Slovenskej republiky, najmä otázky súvisiace s povoľovaním zápisov práv k nehnuteľnému majetku cirkví do katastra nehnuteľností.

2 CIRKEVNÉ NEHNUTEĽNOSTI – POJEM

Vo vzťahu k definícii pojmu „cirkevné nehnuteľnosti“ a „cirkevný majetok“ vo všeobecnosti existujú viaceré teórie. Na rozdiel od chápania cirkevného majetku v širšom zmysle, ktoré sa odvoláva najmä na jeho cirkevný, resp. posvätný účel, je dnes pojem cirkevný majetok normatívne vymedzený v úvode piatej knihy Kódexu kánonického práva (Časné majetky cirkvi), konkrétne v kán. 1257, ktorý definuje cirkevný majetok vzhľadom na subjekt jeho vlastníctva nasledovne:

„Všetky časné majetky, ktoré patria univerzálnej Cirkvi, Apoštolskému stolcu alebo iným verejným právnickým osobám v Cirkvi, sú cirkevnými majetkami a riadia sa nasledujúcimi kánonmi, ako aj vlastným štatútom.¹ Časné majetky súkromnej právnickej osoby sa riadia vlastným štatútom, nie týmito kánonmi, ak sa výslovne neurčuje niečo iné.“²

V zmysle uvedenej definície, možno považovať za cirkevné nehnuteľnosti len také, ktoré patria do majetku univerzálnej Cirkvi, Apoštolského stolca, resp. verejných právnických osôb, čo sú podľa kánonického práva zoskupenia osôb alebo vecí, ktoré ustanovuje kompetentná cirkevná autorita, aby v mene Cirkvi plnili vymedzené úlohy slúžiace verejnému dobru³ a ktoré sú zamerané na cieľ zodpovedajúci poslaniu Cirkvi, ktorý presahuje cieľ jednotlivcov.⁴ Typicky sú takýmito verejnými právnickými osobami v slovenských podmienkach najmä diecézy a farnosti, preto sa tento príspevok zameriava predovšetkým na ne.

3 PRÁVA A POVINNOSTI PRI NAKLADANÍ S CIRKEVNÝMI NEHNUTEĽNOSŤAMI

Podmienkam pri nakladaní s cirkevnými nehnuteľnosťami sa venuje najmä tretí titul piatej knihy Kódexu kánonického práva. Základnú úpravu obsahuje kán. 1291, ktorý stanovuje, že *„na platné scudzenie majetkov, ktoré na základe zákonnej asignácie tvoria trvalý majetok verejnej právnickej osoby a ktorých hodnota presahuje sumu vymedzenú právom, sa vyžaduje dovoľenie kompetentnej authority.“⁵* A teda len s dovoľením príslušného predstaveného môže verejná právnická osoba platne previesť súčasť svojho kmeňového majetku, ktorá presahuje právom stanovenú hodnotu.⁶ Vidíme tu dva predpoklady, kedy je k platnému prevodu potrebné požiadať o dovoľenie kompetentnej authority a síce, že (i) sa jedná o majetok, ktorý na základe zákonného určenia tvorí trvalý majetok právnickej osoby a zároveň (ii) hodnota prevádzaného majetku presahuje stanovený limit.

Tento limit má určiť miestna konferencia biskupov ako rozmedzie medzi najnižšou sumou, od ktorej je potrebné k platnému prevodu dovoľenie kompetentnej authority a najvyššou sumou⁷, pretože *„ak ide o veci, ktorých hodnota presahuje najvyššiu sumu, alebo o veci darované Cirkvi sľubom, alebo cenné z umeleckého alebo historického hľadiska, k platnosti scudzenia sa okrem toho vyžaduje aj dovoľenie Svätého stolca.“⁸* V slovenských podmienkach túto najnižšiu a najvyššiu sumu pre úkony scudzenia cirkevného majetku stanovila Konferencia biskupov Slovenska na finančnú hodnotu 232.357 EUR ako najnižšiu

¹ Kán. 1257 § 1, Codex Iuris Canonici 1983.

² Kán. 1257 § 2, Codex Iuris Canonici 1983.

³ Kán. 116 § 1, Codex Iuris Canonici 1983.

⁴ Kán. 114 § 1, Codex Iuris Canonici 1983.

⁵ Kán. 1291, Codex Iuris Canonici 1983.

⁶ JANČÁŘ. Zásady a itinerář pro určení kmenového majetku. In *Adnotatio iurisprudentialae*, 2017, č. 1-2, s. 141 – 147.

⁷ Kán. 1292 § 1, Codex Iuris Canonici 1983.

⁸ Kán. 1292 § 2, Codex Iuris Canonici 1983.

sumu a 1.659.696 EUR ako najvyššiu sumu.⁹ To znamená, že pokiaľ by hodnota nehnuteľnosti navrhovaná na scudzenie, bola v rozmedzí 232.357 EUR a 1.659.696 EUR, vyžaduje sa pre verejné právnické osoby, ktoré podliehajú diecéznemu biskupovi a pre prevody majetkov diecézy, dovoľenie diecézneho biskupa so súhlasom ekonomickej rady a kolégia konzultorov, ako aj dotknutých osôb,¹⁰ pokiaľ by však presiahla hodnotu 1.659.696 EUR je potrebné obrátiť sa aj na Apoštolský stolec, konkrétne na Dikastérium pre klerikov (pri reholných inštitútoch na Dikastérium pre inštitúty zasväteného života a spoločnosti apoštolského života) so žiadosťou o schválenie takéhoto úkonu.¹¹ Je potrebné podotknúť, že zbavenie sa povinnosti vyžiadať si povolenie kompetentnej autority postupným predajom veci tak, že by sa prevádzala vždy len časť, ktorej hodnota nedosahuje stanovený limit, nie je platne možné, nakoľko „*ak vec, ktorá sa má scudziť, je deliteľná, v žiadosti o dovoľenie scudzenia sa musia uviesť časti, scudzené predtým, ináč je dovoľenie neplatné*“¹², teda predaj pozostávajúci z častí sa posudzuje ako celok.¹³

Ako je spomenuté vyššie, okrem určitej hodnoty prevádzanej nehnuteľnosti, kedy je pre platný prevod potrebné požiadať o dovoľenie kompetentnej autority, obsahuje kán. 1291 aj druhý predpoklad a síce, že sa jedná o nehnuteľnosť, ktorá „*na základe zákonnej asignácie tvorí trvalý majetok verejnej právnickej osoby*“. Pojem „trvalý majetok verejnej právnickej osoby“, napriek tomu, že ho platný Kódex kánonického práva predpokladá¹⁴, nie je v CIC výslovne definovaný. V latinskom jazyku je použitý výraz „*patrimonium stabile*“, čo by sme mohli preložiť ako kmeňový majetok alebo základné imanie. Pre vymedzenie pojmu kmeňového majetku, existuje viacero rôznych prístupov, v zásade však možno vo všeobecnosti konštatovať, že sa jedná o majetok, ktorý zabezpečuje schopnosť právnickej osoby samostatne a nezávisle ekonomicky existovať a schopnosť plniť ciele, na ktoré bola daná právnická osoba zriadená.¹⁵ Tu sa možno odvolať na kán. 114 - § 3 CIC, podľa ktorého má kompetentná cirkevná autorita udeľovať právnu subjektivitu iba takým právnickým osobám, ktoré sledujú naozaj užitočný cieľ (v zmysle 114 - § 2 CIC sú takýmito cieľmi diela nábožnosti, apoštolátu alebo dobročinnnej lásky), a po zvážení všetkého, disponujú prostriedkami, o ktorých sa predvída, že môžu byť dostačujúce na dosiahnutie vytýčeného cieľa.¹⁶ Vzhľadom na uvedené možno konštatovať, že kmeňový majetok je majetok, ktorý zabezpečuje samotnú existenciu verejnej právnickej osoby, resp. zmysel jej existencie a z tohto dôvodu, by takýto majetok z povahy veci vôbec nemal byť umenšený a teda nehnuteľnosti, ktoré sú viazané na samotné poslanie dotknutej verejnej právnickej osoby, by nemali byť vôbec prevádzané na tretie osoby, prípadne len naozaj vo výnimočných, resp. kritických prípadoch.¹⁷

Zároveň z dikcie kán. 1291 CIC možno odvodiť aj určitú povinnosť, že takýto kmeňový majetok verejnej právnickej osoby by mal byť určený na základe „zákonnej asignácie“ a teda právnym aktom so silou zákona, a to pri založení verejnej právnickej osoby

⁹ Článok III, Všeobecný dekrét Konferencie biskupov Slovenska schválený Kongregáciou pre biskupov dňa 28. decembra 2001 pod číslom 496/98 – Ustanovenia Konferencie biskupov Slovenska ohľadom správy cirkevného majetku.

¹⁰ Kán. 1292, § 1 Codex Iuris Canonici 1983.

¹¹ Kán. 1292, § 2 Codex Iuris Canonici 1983.

¹² Kán. 1292, § 3 Codex Iuris Canonici 1983.

¹³ RIPA. Horní hranice, potřebná povolení a praxe Kongregace pro klérus. In *Adnotatio iurisprudentialae*, 2017, č. 1-2, s. 87 – 99.

¹⁴ Kán. § 1285 a § 1291, Codex Iuris Canonici 1983.

¹⁵ GRAZIAN. Církevní majetek: kmenový majetek, instrumentální a výnosový majetek. In *Adnotatio iurisprudentialae*, 2017, č. 1-2, s. 117 – 140.

¹⁶ Kán. 114, Codex Iuris Canonici 1983.

¹⁷ TABERA. *Il diritto dei religiosi*. Roma 1961, s. 191.

priamo v zriaďovacej listine, prípadne neskôr, v podmienkach diecézy, vo forme dekrétu diecézneho biskupa.¹⁸ V slovenskej praxi možno vidieť, že takéto zákonné určenie kmeňového majetku u jednotlivých verejných právnických osôb často absentuje, čo spôsobuje značné aplikačné problémy. Otázkou je, či je nutné žiadať o dovoľenie kompetentnej authority, resp. Apoštolského stolca, ak jeden z predpokladov kán. 1291 nie je naplnený a teda ak prevádzaný majetok nie je zákonne určený ako kmeňový, prípadne jeho hodnota nedosahuje stanovený limit. Ak vezmeme, do úvahy výhradne znenie kán. 1291, takéto dovoľenie pre platný prevod potrebné nie je, čo je však evidentne v rozpore so zmyslom daného ustanovenia, ktoré vzhľadom na celý kontext zjavne sleduje zámer, chrániť najdôležitejšiu časť majetku, zabezpečujúcu ekonomické prežitie a plnenie vlastného poslania danej verejnej právnickej osoby špeciálnym režimom pod dohľadom kompetentnej cirkevnej authority. V tejto súvislosti, niektorí autori obhajujú názor, že toto zákonné určenie kmeňového majetku môže byť určené aj implicitne vzhľadom na charakter určitých častí majetku, ktorý je nevyhnutne spojený s plnením cieľov, resp. zmyslom existencie danej verejnej právnickej osoby.¹⁹

Zároveň treba vziať do úvahy jednak ustanovenie kán. 1293 CIC, podľa ktorého na scudzenie majetkov, ktorých hodnota presahuje určenú minimálnu sumu, sa vyžaduje (i) oprávnený dôvod (naliehavá potreba, zjavná osožnosť, nábožnosť, dobročinná láska alebo iný vážny pastoračný dôvod), (ii) ohodnotenie veci znaleckým posudkom (vec sa podľa kán. 1294 - § 1 CIC spravidla nesmie scudziť za nižšiu cenu) a (iii) majú sa zachovať aj iné ochranné opatrenia, predpísané zákonnou autoritou, aby sa vyhlo škode pre Cirkev²⁰ a jednak kán. 1295, ktorý stanovuje, že požiadavky podľa normy kán. 1291-1294 sa musia dodržiavať nielen pri scudzovaní, ale aj v akejkoľvek záležitosti, ktorou sa majetkový stav právnickej osoby môže zhoršiť²¹ (napr. zriadenie vecného bremena, zriadenie záložného práva, a pod.).

Javí sa, že zaradenie predpokladu „zákonnej asignácie trvalého majetku verejnej právnickej osoby“ do znenia kán. 1291 vyvoláva značné interpretačné nejasnosti a aplikačné problémy. Nie je zrejmé, či sa ustanovenia kán. 1292 – 1295 majú vzťahovať len na prevod, resp. zaťaženie kmeňového majetku verejnej právnickej osoby alebo na prevod, resp. zaťaženie, akéhokoľvek majetku nad stanovený limit. Vážnosť tohto problému podčiarkuje fakt, že nedodržanie stanovených podmienok má z hľadiska kánonického práva za následok neplatnosť právneho úkonu a zároveň potencionálne riziko zodpovednosti za škodu, resp. trestnoprávnej zodpovednosti v zmysle kán. 1376 CIC. V dôsledku uvedených nejasností, sa v praxi možno najčastejšie stretnúť s prístupom, že sa uvedené podmienky v zmysle kán. 1291 – 1295 uplatňujú (i) na všetky nehnuteľnosti bez ohľadu nato, či boli zákonom určené ako trvalý majetok verejnej právnickej osoby, resp. (ii) to, či sa jedná o kmeňový majetok dotknutej verejnej právnickej osoby sa posudzuje od prípadu k prípadu a rozhoduje sa „ad hoc“ pri schvaľovaní predmetného právneho úkonu.

Konferencia biskupov Slovenska sa s touto záležitosťou vysporiadala tým spôsobom, že s odvolaním sa na kán. 1277 CIC určila, že za úkony tzv. mimoriadnej správy ku ktorým diecézny biskup potrebuje súhlas ekonomickej rady a kolégia konzultorov, sa pokladá aj (i) scudzenie nehnuteľného majetku, ktorý nepatrí na základe zákonnej asignácie k trvalému majetku právnickej osoby, a ktorého hodnota prevyšuje sumu 232.357 EUR,

¹⁸ RIPA. Řádná a mimořádná správa majetku, převod majetku a kmenový majetek. In *Adnotatio iurisprudentae*, 2017, č. 1-2, s. 77 – 86.

¹⁹ GRAZIAN. Kmenový majetek: pozapomenutý institut? In *Adnotatio iurisprudentae*, 2017, č. 1-2, s. 101 – 115.

²⁰ Kán. 1293, Codex Iuris Canonici 1983.

²¹ Kán. 1295, Codex Iuris Canonici 1983.

(ii) zmena určenia nehnuteľného majetku s hodnotou väčšou ako 232.357 EUR, resp. (iii) iné majetkovoprávne úkony, ktoré sa vzťahujú na finančnú hodnotu prevyšujúcu hranicu 232.357 EUR, pričom hodnota majetku sa vypočítava na základe písomných znaleckých posudkov.²² Konferencia biskupov Slovenska tým fakticky stanovila, že v slovenských podmienkach na prevod alebo zataženie cirkevných nehnuteľností, ktoré prevyšujú hodnotu 232.357 EUR, potrebuje diecézny biskup vždy súhlas ekonomickej rady a kolégia konzultorov bez ohľadu nato, či tieto nehnuteľnosti sú zákonom určené ako kmeňový majetok alebo nie.

Úlohou diecéznych biskupov je, aby v kontexte uvedeného v súlade s kán. 1276, resp. 1281 CIC určili pre správcov majetku farností úkony, ktoré presahujú hranice a spôsoby riadneho spravovania a ktoré sú neplatné bez písomného schválenia ordinárom, resp. jasne stanovili podmienky nakladania s nehnuteľnosťami v majetku farností vo svojich diecézach. Ako príklad možno uviesť, že v podmienkach Bratislavskej arcidiecézy bolo v roku 2008 stanovené, že (i) žiadosť o kúpu, predaj, zámenu alebo zriadenie iného práva k nehnuteľnosti je potrebné poslať na ordinariát a (ii) návrh zmluvy je potrebné najskôr poslať na schválenie ordinárovi, až po schválení kompetentnou autoritou môže byť zmluva podpísaná zo strany farnosti²³ a následne v roku 2009 bolo doplnené, že pri žiadaní o schválenie nájomnej alebo kúpnopredajnej zmluvy, ktorú uzatvára farnosť s nejakou fyzickou alebo právnickou osobou, je treba dbať na to, aby štatutár farnosti podpísal zmluvu až po jej odsúhlasení ordinárom (používa sa tzv. schvaľovacia pečiatka priamo na zmluve).²⁴ Zároveň sú farári povinní plniť svoju úlohu správcu farského majetku so starostlivosťou dobrého hospodára, vrátane povinnosti dozerať, aby sa majetky zverené do ich starostlivosti nijakým spôsobom nestratili alebo neutrpeli škodu a zachovávať predpisy tak kánonického, ako aj občianskeho práva, alebo tie, ktoré uložil zakladateľ alebo darca, alebo zákonná autorita,²⁵ pričom v prípade nedbanlivosti správcu má ordinár právo zasiahnuť.²⁶

Vo vzťahu k prenajímaniu cirkevných majetkov kompetenciu stanoviť príslušné normy na partikulárnej úrovni prenecháva kánonické právo konferencii biskupov so zreteľom na miestne okolnosti.²⁷ Konferencia biskupov Slovenska naplnila tento svoj mandát ustanovením, že (i) všetky zmluvy o prenájme cirkevných majetkov sa uzatvárajú písomne, (ii) ak je prenajímateľom právnická osoby podriadená diecéznemu biskupovi, zmluva o prenájme nie je platná bez písomného schválenia príslušného diecézneho biskupa, ibaže doba prenájmu nehnuteľného majetku nepresahuje 12 mesiacov alebo nadobúdacia cena prenajímaného hnutel'ného majetku nepresahuje 664 EUR, (iii) k platnému uzavretiu zmluvy o prenájme nehnuteľností vo vlastníctve diecézy alebo inej právnickej osoby, ktorú spravuje diecézny biskup, a ktorá má väčšiu finančnú hodnotu ako 232.357 EUR, sa vyžaduje aj súhlas ekonomickej rady a kolégia konzultorov, s výnimkou prípadu,

²² Článok II, Všeobecný dekrét Konferencie biskupov Slovenska schválený Kongregáciou pre biskupov dňa 28. decembra 2001 pod číslom 496/98 - Ustanovenia Konferencie biskupov Slovenska ohľadom správy cirkevného majetku.

²³ Pozri Náležitosti žiadosti, týkajúcej sa majetku farnosti. In *Acta Curiae Archiepiscopalis Bratislaviensis*, 2008, roč. 2, s. 5-6.

²⁴ Pozri Schválenie zmlúv. In *Acta Curiae Archiepiscopalis Bratislaviensis*, 2009, č. 3, s. 3 – 4.

²⁵ Kán. 1284 Codex Iuris Canonici 1983.

²⁶ Kán. 1279 § 1, Codex Iuris Canonici 1983.

²⁷ Kán. 1297 Codex Iuris Canonici 1983.

že nájomcom je niektorá cirkevná inštitúcia, a že (iv) hodnota nehnuteľnosti určenej na prenájom, sa stanoví na základe písomného znaleckého posudku.²⁸

Napokon je potrebné poukázať na kán. 1290 CIC, ktorý určuje, že „*to, čo stanovuje občianske právo na danom území o zmluvách, má sa s tými istými účinkami zachovávať v kánonickom práve, ak sa to neprieči Božiemu právu, alebo sa kánonickým právom neurčuje niečo iné.*“²⁹ Ide tu o recepciu sekulárnych noriem kánonickým právom (tzv. *leges canonizatae*) v zmysle kán. 22, keďže Kódex kánonického práva neobsahuje žiadne vlastné obligačné právo.³⁰ Preto je pri nakladaní s cirkevnými nehnuteľnosťami potrebné dodržať aj všetky formálne a obsahové náležitosti kladené právnym poriadkom Slovenskej republiky na jednotlivé typy zmlúv, resp. dodržať iné všeobecne záväzné právne predpisy, vrátane splnenia podmienok súvisiacich so zápisom práv k nehnuteľnostiam do katastra nehnuteľností.

V tejto súvislosti je potrebné zmieniť najmä všeobecné ustanovenia Zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len ako „*Občiansky zákonník*“) o právnych úkonoch a zmluvách³¹, ustanovenia Občianskeho zákonníka o vecných právach³² a o záväzkoch všeobecne³³, resp. o jednotlivých typoch zmlúv.

Nakoľko v zmysle príslušných ustanovení Občianskeho zákonníka sa vlastnícke právo, resp. iné vecné právo, nadobúda vkladom do katastra nehnuteľností,³⁴ je potrebné rovnako dodržať ustanovenia Zákona č. 162/1995 Z. z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam v znení neskorších predpisov. Tu rezonuje otázka, do akej miery je orgán správy katastra nehnuteľností povinný pri posudzovaní splnenia podmienok na zápis práva k nehnuteľnému majetku cirkvi prihliadať na jej interné predpisy, s dôrazom predovšetkým na zápis práv do katastra nehnuteľností vkladom.

V praxi sa možno stretnúť s prípadmi, kedy príslušný orgán na úseku správy katastra nehnuteľností rešpektuje určitý úzus a požaduje predloženie listiny opatrenej, okrem podpisu štatutárneho zástupcu príslušnej právnickej osoby, aj schvalovacou pečiatkou kompetentnej cirkevnej authority. Vo všeobecnosti je však prijímaný právny názor, že orgán štátnej správy na úseku katastra nehnuteľností nie je viazaný internými cirkevnými predpismi a nie je povinný skúmať splnenie podmienok z hľadiska cirkevných predpisov.

Rovnaký postoj bol formulovaný v Katastrálnom bulletine číslo 2/2013 a predtým v Katastrálnom bulletine číslo 3/2003, kde sa konštatuje, že správa katastra pri rozhodovaní o návrhu na vklad neskúma skutočnosť či bol právny úkon schválený príslušným orgánom podľa cirkevných predpisov,³⁵ resp. že správa katastra neskúma splnenie podmienok podľa Kódexu kanonického práva.³⁶

²⁸ Článok IV, Všeobecný dekrét Konferencie biskupov Slovenska schválený Kongregáciou pre biskupov dňa 28. decembra 2001 pod číslom 496/98 – Ustanovenia Konferencie biskupov Slovenska ohľadom správy cirkevného majetku.

²⁹ Kán. 1290, Codex Iuris Canonici 1983.

³⁰ HRDINA. *Kánonické právo. Dejiny pramenů, teorie, platné právo*. Plzeň 2011, s. 256.

³¹ § 34 – 51, zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.

³² 2. časť, 1., 2. a 3. hlava, zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.

³³ 8. časť, 1. hlava, zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.

³⁴ § 133, ods. 2; § 151e, ods. 2; § 151o, ods. 1; § 603, ods. 2; zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.

³⁵ Odpoveď na otázku č. 35 („Je správa katastra povinná pri rozhodovaní o návrhu na vklad na základe zmluvy, ktorou sa nakladá s majetkom cirkvi, skúmať, či bol právny úkon, ktorým osoba oprávnená konať v mene cirkvi, nakladala s majetkom cirkvi schválený príslušným orgánom podľa cirkevných predpisov?“). In *Katastrálny bulletin*, 2013, č. 2, s. 34 – 35.

³⁶ Odpoveď na otázku č. 28 („Postupovala správa katastra v súlade so zákonom, ak návrh na vklad vlastníckeho práva zo zámennej zmluvy uzatvorenej medzi farnosťou (filiálkou) rímskokatolíckej cirkvi

Na podporu týchto tvrdení sa v odbornej verejnosti objavujú najmä dva argumenty a síce, že (i) cirkevné predpisy nie sú všeobecne záväzné právne predpisy, preto rozpor právneho úkonu s cirkevnými predpismi nespôsobuje jeho neplatnosť v zmysle § 39 Občianskeho zákonníka, čo bolo konštatované aj v českej súdnej praxi,³⁷ a že (ii) vzhľadom na rozsah, rozmanitosť a komplikovanosť cirkevných predpisov by bolo prakticky len ťažko uskutočniteľné, ak by štátny orgán na úseku katastra nehnuteľností mal skúmať súlad právneho úkonu, ktorým sa nakladalo s majetkom cirkví, s ich internými predpismi.³⁸

Rovnako býva argumentované tým, že žiadny všeobecne záväzný právny predpis platný v Slovenskej republike neobsahuje osobitnú právnu úpravu konania v mene cirkví, ani právnických osôb, ktoré odvodzujú svoju právnu subjektivitu od cirkví. Preto je potrebné vychádzať pri posudzovaní tejto otázky zo všeobecnej právnej úpravy obsiahnutej v Občianskom zákonníku,³⁹ v zmysle ktorej právne úkony právnickej osoby robia tí, ktorí sú na to oprávnení zmluvou o zriadení právnickej osoby, zakladacou listinou alebo zákonom (štatutárne orgány), prípadne iní jej pracovníci alebo členovia, pokiaľ je to určené vo vnútorných predpisoch právnickej osoby alebo je to vzhľadom na ich pracovné zaradenie obvyklé.⁴⁰

Vyššie uvedená problematika by si zrejme, aj vzhľadom na početnosť právnych úkonov týkajúcich sa cirkevného nehnuteľného majetku, zaslúžila širšiu odbornú diskusiu a hlbšiu analýzu, v súvislosti s Rímskokatolíckou cirkvou najmä vo vzťahu k Základnej zmluve medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou,⁴¹ výsledkom ktorej by mohla byť výslovná právna úprava konania v mene cirkví a náboženských spoločností v slovenskom právnom poriadku.

4 ZÁVER

V podmienkach Katolíckej cirkvi na Slovensku patrí nakladanie s cirkevnými nehnuteľnosťami k typickým činnostiam pri správe cirkevného majetku. Na platnú dispozíciu s nehnuteľnosťami v majetku cirkevných subjektov je potrebné splniť podmienky, ktoré predpokladá platný Kódex kánonického práva, predpisy vydané kompetentnými cirkevnými autoritami na jeho základe a v zmysle ustanovenia kán. 1290 CIC aj všetky príslušné právne predpisy stanovené právnym poriadkom Slovenskej republiky, pokiaľ nie sú v rozpore s Božím právom, alebo kánonické právo neurčuje niečo iné.

Z hľadiska kánonického práva sú práva a povinnosti v tejto oblasti koncentrované najmä v treťom titule piatej knihy Kódexu kánonického práva, v kánonoch 1290 až 1298. Podľa týchto ustanovení je platné nakladanie s kmeňovým majetkom verejnej právnickej osoby nad určený limit v zásade dovolené len so súhlasom kompetentnej cirkevnej authority, s patričným odôvodnením a ohodnotením formou znaleckého posudku, pri zachovaní preventívnych opatrení limitujúcich riziko škody. Keďže Kódex kánonického práva predpokladá v súvislosti s uvedenými podmienkami existenciu zákonom určeného trvalého majetku právnickej osoby, je žiaduce, aby príslušná kompetentná cirkevná autorita

a obcou zamietla z dôvodu, že zmluva nebola schválená príslušným arcibiskupstvom ani obecným zastupiteľstvom?). In *Katastrálny bulletin*, 2003, č. 3, s. 3.

³⁷ Rozsudok Krajského súdu v Prahe zo dňa 8.12.2005, č. k. 19Co 472/2005 – 46 (dovolanie bolo odmietnuté uznesením Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 19.4.2007, sp. zn. 28 Cdo 1988/2006).

³⁸ JAKUBÁČ – VARGOVÁ. Nakladanie s nehnuteľným majetkom cirkví a náboženských spoločností z hľadiska katastra nehnuteľností. In *Súkromné právo*, 2016, č. 3 [online].

³⁹ Tamže.

⁴⁰ § 20 ods. 1 a 2, zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.

⁴¹ Základná zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou uverejnená v Zbierke zákonov Slovenskej republiky ako oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 326/2001 Z. z.

priamo pri zriadení verejnej právnickej osoby alebo neskôr právnym aktom so silou zákona vymedzila, ktorá časť majetku danej právnickej osoby tvorí jej trvalý majetok (tzv. *patrimonium stabile*).⁴²

Pri nakladaní s cirkevnými nehnuteľnosťami je rovnako potrebné dodržať aj všetky formálne a obsahové náležitosti kladené právnym poriadkom Slovenskej republiky na jednotlivé typy zmlúv, resp. dodržať iné všeobecne záväzné právne predpisy, vrátane splnenia podmienok súvisiacich so zápisom práv k nehnuteľnostiam do katastra nehnuteľností.

Aj keď by si otázka, do akej miery je orgán štátnej správy na úseku katastra nehnuteľností povinný pri posudzovaní splnenia podmienok na zápis práva k nehnuteľnému majetku cirkvi do katastra nehnuteľností prihliadať na jej interné predpisy, zaslúžila širšiu odbornú diskusiu a výslovné zakotvenie spôsobu konania v mene cirkvi a náboženských spoločností do právneho poriadku Slovenskej republiky, v súčasnosti je potrebné rešpektovať prevládajúci právny názor, že tieto orgány nie sú pri rozhodovaní o návrhu na vklad povinné skúmať splnenie podmienok z hľadiska cirkevných predpisov, resp. či bol právny úkon schválený príslušným orgánom podľa cirkevných predpisov.

ZOZNAM POUŽITÝCH PRAMEŇOV A LITERATÚRY

- GRAZIAN, Francesco. Církevní majetek: kmenový majetek, instrumentální a výnosový majetek. In *Adnotatio iurisprudentiae*, 2017, č. 1-2, s. 117 – 140.
- GRAZIAN, Francesco. Kmenový majetek: pozapomenutý institut? In *Adnotatio iurisprudentiae*, 2017, č. 1-2, s. 101 – 115.
- HRDINA, Antonín. *Kánonické právo. Dějiny pramenů, teorie, platné právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011.
- JAKUBÁČ, Róbert – VARGOVÁ, Daniela. Nakladanie s nehnuteľným majetkom cirkvi a náboženských spoločností z hľadiska katastra nehnuteľností. In *Súkromné právo*, 2016, č. 3 [online]. Dostupné na internete: <<https://www.legalis.sk/clanky/113/nakladanie-s-nehnutelnym-majetkom-cirkvi-a-nabozenskych-spolocnosti-z-hladiska-katastra-nehnutelnosti>>
- JANČÁŘ, Jozef. Zásady a itinerář pro určení kmenového majetku. In *Adnotatio iurisprudentiae*, 2017, č. 1-2, s. 141 – 147.
- Náležitosti žiadosti, týkajúcej sa majetku farnosti. In *Acta Curiae Archiepiscopalis Bratislaviensis*, 2008, č. 2, s. 5 – 10.
- Odpoveď na otázku č. 28 („Postupovala správa katastra v súlade so zákonom, ak návrh na vklad vlastníckeho práva zo zámennej zmluvy uzatvorenej medzi farnosťou (filiálkou) rímskokatolíckej cirkvi a obcou zamietla z dôvodu, že zmluva nebola schválená príslušným arcibiskupstvom ani obecným zastupiteľstvom?“). In *Katastrálny bulletin*, 2003, č. 3, s. 1 – 6.
- Odpoveď na otázku č. 35 („Je správa katastra povinná pri rozhodovaní o návrhu na vklad na základe zmluvy, ktorou sa nakladá s majetkom cirkvi, skúmať, či bol právny úkon, ktorým osoba oprávnená konať v mene cirkvi, nakladala s majetkom cirkvi schválený príslušným orgánom podľa cirkevných predpisov?“). In *Katastrálny bulletin*, 2013, č. 2, s. 26 – 48.
- RIPA, Andrea. Horní hranice, potřebná povolení a praxe Kongregace pro klérus. In *Adnotatio iurisprudentiae*, 2017, č. 1-2, s. 87 – 99.
- RIPA, Andrea. Řádná a mimořádná správa majetku, převod majetku a kmenový majetek. In *Adnotatio iurisprudentiae*, 2017, č. 1-2, s. 77 – 86.

⁴² JANČÁŘ. Zásady a itinerář pro určení kmenového majetku. In *Adnotatio iurisprudentiae*, 2017, č. 1-2, s. 141 – 147.

Rozsudok Krajského súdu v Prahe zo dňa 8.12.2005, č. k. 19Co 472/2005 – 46.
Schválenie zmlúv. In *Acta Curiae Archiepiscopalis Bratislaviensis*, 2009, č. 3, s. 1 – 7.
TABERA, Arturo. *Il diritto dei religiosi*. Roma: Commentarium Pro Religiosis, 1961.
Všeobecný dekrét Konferencie biskupov Slovenska schválený Kongregáciou pre biskupov
dňa 28. decembra 2001 pod číslom 496/98 – Ustanovenia Konferencie biskupov Slo-
venska ohľadom správy cirkevného majetku.

Vývoj insolvenčného práva na území Slovenska v období od vzniku prvej Československej republiky až do súčasnosti

Lucián Török

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Author

Mgr. JUDr. Lucián Török
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta
lucian.torok@student.upjs.sk
ORCID 0009-0008-9770-5563

Cite

TÖRÖK, Lucián. Vývoj insolvenčného práva na území Slovenska v období od vzniku prvej Československej republiky až do súčasnosti. In *Historia et theoria iuris*, 2025, roč. 17, č. 2, s. 35 – 46.
DOI:
<https://doi.org/10.46282/hti.2025.17.2.1134>

Abstract:

TÖRÖK, Lucián: The development of insolvency law in the territory of Slovakia in the period from the establishment of the First Czechoslovak Republic to the present day.

Insolvency law is a stable part of the legal systems of countries with a market economy. This is also the case in the Slovak Republic. The specific historical development in the territory of present-day Slovakia is the period of the directive economy, but also the earlier legislation, which originated in Austria during the crisis period caused by the First World War. The paper examines the historical development of insolvency law in the territory of present-day Slovakia over a period of almost 100 years.

Keywords

development of insolvency law, bankruptcy, settlement, restructuring

ÚVOD

Insolvenčné právo je pevne ukotvené v krajinách s trhovou ekonomikou. Inak tomu nie je ani v prípade Slovenska. V súčasnej dobe je insolvenčné právo u nás pomerne rozšírené tak v povedomí odbornej ako aj laickej verejnosti, a to najmä vďaka novelizácii zákona o konkurze a reštrukturalizácii¹ účinného od roku 2017, kedy bol prepracovaný inštitút oddĺženia fyzických osôb.

Insolvenčné právo na našom území má však dlhovekú tradíciu a spočíva najmä v potrebe ochrany hospodárstva krajiny; a to obzvlášť vo sfére podnikania. Cieľom

¹ Zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej aj ako „ZKR“).

príspevku je analýza historického vývoja insolvenčného práva na území Slovenska v období od vzniku prvej Československej republiky až do súčasnosti. Z dnešného pohľadu je znenie zákona č. 64/1931 Sb. z. a n., ktorým sa vydáva konkurzný, vyrovnací a odporovací poriadok (ďalej aj ako „zákon č. 64/1931 Sb. z. a n.“ alebo ako „zákon z roku 1931“), a ktorý má pôvod v predpisoch, ktoré boli prijaté v Rakúsku v krízovom období – počas prvej svetovej vojny; nadčasovo spracované, preto mu v príspevku venujeme väčšiu pozornosť. Ako príklad jeho nadčasovosti môžeme úvodom uviesť inštitút zvláštneho konkurzného správcu, ktorého ekvivalent sa v súčasnej insolvenčnej právnej úprave na Slovensku objavuje od roku 2022 pod pojmom špeciálny správca.

1 K POJMU KONKURZ, VYROVNANIE A REŠTRUKTURALIZÁCIA

Insolvenčné právo predstavuje súbor právnych noriem upravujúcich osobitné procesnoprávne a aj hmotnoprávne inštitúty, ktorých cieľom je v konečnom dôsledku prieniesť riešenia zlej – nepriaznivej finančnej situácie dlžníka a aspoň pomerné uspokojenie jeho veriteľov. S ohľadom na vývoj právnej úpravy insolvenčného práva na území Slovenska v období od vzniku prvej Československej republiky až do súčasnosti sú ústrednými pojmami insolvenčného práva najmä: konkurz, vyrovnanie a reštrukturalizácia. Ide o pojmy, ktoré insolvenčné právo často používa, preto v tejto kapitole dotknuté pojmy zadefinujeme; a to aj s ohľadom na historický vývoj tejto oblasti práva na Slovensku.

1.1 KONKURZ

Pojem konkurz pôvodne pochádza z latinčiny a vyvinul sa z termínu „*concursum creditorum*“, čo znamená, že ide o súbeh veriteľov. Samotnou podstatou spomínaného súbehu veriteľov je súbeh pohľadávok uplatnených veriteľmi voči tomu istému dlžníkovi v konkurze,² a to za účelom ich uspokojenia z konkurznej podstaty. Pri prípravách návrhu zákona č. 64/1931 Sb. z. a n., ktorým bol vydaný konkurzný, vyrovnací a odporovací poriadok sa uvažovalo o použití pojmu „úpadok“, ktorý mal predstavovať ekvivalent pojmu „konkurz“; avšak z dôvodu historicky zaužívaného označenia tohto inštitútu, sa pristúpilo aj naďalej k používaniu pomenovania „konkurz“³. Podľa Steinera, konkurz predstavuje proces, účelom ktorého je dosiahnuť uspokojenie pohľadávok veriteľov voči dlžníkovi tým, že majetok dlžníka sa v konkurznom konaní speňaží a takto získaný výťažok sa použije na úhradu prihlásených pohľadávok, a to za podmienok a spôsobom ustanoveným zákonom.⁴ Pospíšil uvádza, že pod pojmom konkurz sa rozumie speňaženie majetku dlžníka a pomerné uspokojenie veriteľov z výťažku postupom podľa ZKR.⁵

1.2 VYROVNANIE

Pojem vyrovnanie bol na území Slovenska upravený okrem iného zákonom č. 64/1931 Sb. z. a n. Sledovalo sa tým úplné nahradenie skôr používaného pojmu „urovnanie“, resp. z českého jazyka „*narovnání*“ v oblasti insolvenčného práva, a to zrejme z dôvodu, aby došlo k odlíšeniu od inštitútu urovnania (*transactio*)⁶, ktorého zmyslom bolo a je zánik záväzku na zmluvnom základe. Podľa autorov Karla Schelleho a Ilony

² ĎURICA. *Základy konkurzného práva*. Banská Bystrica 2009, s. 10.

³ SCHELLEOVÁ et al. *Konkurz a vyrovnání*. Praha 2005, s. 46.

⁴ STEINER. *Konkurz a vyrovnanie: systematický výklad*. Bratislava 1994, s. 36.

⁵ POSPÍŠIL et al. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii: komentár*. Bratislava 2016, s. 19.

⁶ SCHELLEOVÁ et al. *Konkurz a vyrovnání*. Praha 2005, s. 47.

Schelleovej, vyrovnanie predstavuje alternatívu riešenia zlej finančnej situácie dlžníka vo vzťahu ku konkurzu, pričom zmyslom vyrovnaní bola ponuka dlžníka na čiastočné uspokojenie veriteľov v stanovenom čase.⁷ Išlo o najvhodnejší spôsob, ktorý umožnil čo najlepšie upraviť majetkové pomery insolventného dlžníka voči jeho veriteľom, čo zabezpečilo najvyššiu procesnú ochranu pre veriteľov bez toho, aby v dlžníkovi museli stratiť svojho obchodného partnera, a súčasne dlžníkovi sa zároveň umožnilo jeho ďalšie podnikanie⁸; nedošlo teda k jeho úplnej likvidácii ako pri konkurze. Pojem vyrovnanie sa v oblasti insolvenčného práva na území Slovenska naposledy používal v súvislosti so zákonom č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní (ďalej aj ako „ZKV“), ktorý bol účinný do 31. decembra 2005.

1.3 REŠTRUKTURALIZÁCIA

Reštrukturalizácia je pojem, ktorý sa v právnom poriadku na území Slovenska v súvislosti s insolvenčným právom začal používať účinnosťou ZKR. Podľa povahy ide o tzv. „sanačné konanie“⁹, ktorého účelom je zabrániť, resp. predísť zrušeniu a likvidácii potenciálne životaschopných dlžníkov popri zabezpečení vyššieho uspokojenia veriteľov týchto dlžníkov než v konkurze a potenciálne aj zachovať vzájomné podnikateľské väzby – obchodné vzťahy medzi týmito dlžníkmi a veriteľmi do budúcnosti. Cieľom reštrukturalizácie je postupné uspokojovanie veriteľov pri súčasnom zachovaní aspoň podstatnej časti prevádzky podniku.¹⁰ Reštrukturalizácia podľa ZKR sa aplikovala v prípade splnenia podmienok pri „sanovaní“ dlžníkov, ktorí sa pre zlú finančnú situáciu už nachádzali v úpadku, ale aj pre tých, ktorým ešte len úpadok hrozil. V roku 2022 však došlo na území Slovenska k prijatiu zákona č. 111/2022 Z. z. o riešení hroziaceho úpadku a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý zaviedol nové inštitúty, a to verejnú a neverejnú preventívnu reštrukturalizáciu za účelom „sanovania“ dlžníkov, ktorým úpadok pre zlú príp. zhoršujúcu sa finančnú situáciu ešte len hrozí; pričom inštitút reštrukturalizácie upravený v ZKR je v dôsledku účinnosti nových reštrukturalizačných inštitútov, inštitútom slúžiacim už len na riešenie úpadku dlžníka. Nové preventívne reštrukturalizačné konania sú svojím účelom v zásade rovnaké ako reštrukturalizácia upravená v ZKR, avšak procesné prostriedky a priebeh týchto konaní sú upravené odlišne. Súčasne je potrebné dodať, že účel pôvodných vyrovnačích konaní bol identický s reštrukturalizačnými, t.j. išlo o dosiahnutie aspoň čiastočného pomerného uspokojenia veriteľov dlžníka pri súčasnom zachovaní – sanovaní dlžníka.

2 INSOLVENČNÉ PRÁVO NA ÚZEMÍ SLOVENSKA PO VZNIKU PRVEJ ČESKOSLOVENSKEJ REPUBLIKY

Prvá Československá republika pri svojom vzniku prevzala právnu úpravu konkurzu a vyrovnaní platnú už v Rakúsko – Uhorsku na podklade zákona č. 11/1918 Sb. z. a n. z 28. októbra 1918.¹¹ Pre české krajiny na uvedenom podklade platilo cisárské nariadenie č. 337/1914 r. z. zavedené počas prvej svetovej vojny, ktorého obsahom bol konkurzný, vyrovnač a odporovací poriadok a na území Slovenska platil konkurzný poriadok

⁷ Tamže, s. 297.

⁸ STEINER – MAZÁK. *Konkurz a vyrovnanie: systematický výklad*. Bratislava 1997, s. 119.

⁹ ĎURICA. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii: komentár*. Praha 2021, s. 885 – 886.

¹⁰ PATAKYOVÁ – DURAČINSKÁ. Individuálny vs. spoločný záujem veriteľov v reštrukturalizačnom konaní. In *Právny obzor*, 2018, roč. 101, č. 5, s. 457.

¹¹ VOSKA, ed. *Řády konkursní, vyrovnač a odporčíf*. Praha 1926, s. 4.

čl. XVII/1881 a vyrovnací poriadok vydaný nariadením č. 4070/1915.¹² Konkurzný poriadok uplatňovaný v českých krajinách, t.j. cisárske nariadenie č. 337/1914 r. z. reflektoval na mnoho nedostatkov pôvodného konkurzného poriadku z roku 1869 platného na celom území Rakúska, pričom sa podarilo zreformovať právnu úpravu odporovacieho práva, ďalej po vzore belgického konkurzného práva bol zavedený samostatný vyrovnací poriadok obsahujúci ustanovenia o vyrovnaní mimo konkurz a došlo taktiež k prijatiu novej právnej úpravy trestného práva v súvislosti s konkurzom.¹³ V období od roku 1918 až do roku 1931 ostala právna úprava konkurzu a vyrovnania v Československej republike v zásade nezmenená, až na nepatrné zmeny spôsobené prijatím zákona č. 161/1921 Sb. z. a n. a zákona č. 99/1923 Sb. z. a n. a na podklade vládných nariadení č. 96/1922 Sb. z. a n. a č. 18/1923 Sb. z. a n.¹⁴ Tiež je potrebné doplniť, že tak konkurzný poriadok obsiahnutý v cisárskom nariadení č. 337/1914 r. z., ako aj konkurzný poriadok čl. XVII/1881 obsahovali predpisy o konkurznom odporovacom práve. Naproti tomu však mimokonkurzné odporovacie právo bolo pre české krajiny upravené osobitným odporovacím poriadkom z roku 1914, avšak na území Slovenska ustanovenia o mimokonkurznom odporovacom práve absentovali.¹⁵

Od polovice 20-tych rokov sa v Československu začalo uvažovať o potrebe prijatia nového konkurzného poriadku¹⁶, spoločného pre jeho celé územie. Novému zákonu č. 64/1931 Sb. z. a n., ktorým bol vydaný konkurzný, vyrovnací a odporovací poriadok, poslúžilo ako vzor práve cisárske nariadenie č. 337/1914 r. z. a tiež judikatúra súvisiaca s označeným zákonom, ktorá bola pri spracovaní návrhu zákona čerpaná zo *Sbírky rozhodnutí nejv. stolic soudních republiky Československé* vyhotovenej Dr. Františkom Vážným. V zbierke boli uverejnené súdne rozhodnutia vydané až do roku 1930.¹⁷ Podľa autora Václava Horu, dôvodom pre prijatie nových poriadkov v oblasti insolvenčného práva platného v Československu bola najmä skutočnosť, že veritelia vo vyrovnacích konaniach boli uspokojovaní v priemere približne osem-krát horšie než boli uspokojovaní veritelia v konkurzoch. Nakoľko teda vyvstala potreba zreformovať vyrovnacie právo, prevládali názory, že pre jeho úspešné uplatnenie v praxi je potrebné komplexne zreformovať aj konkurzné právo platné na území Slovenska. Autor Václav Hora v tejto súvislosti uvádza, že základné črty konkurzného a vyrovnacieho práva platného tak pre české krajiny ako aj pre územie Slovenska sú podobné, v určitých oblastiach sú však medzi nimi značné rozdiely. Poukazuje pritom na skutočnosť, že kým na Slovensku sa uplatňuje konkurzné právo z roku 1881, v českých krajinách ide o právo novo upravené v roku 1914; teda medzi právnymi úpravami bolo obdobie viac ako troch desaťročí, ktoré vysvetľovalo mnoho rozdielov v právnej úprave konkurzu v českých krajinách a na Slovensku. Autor Václav Hora v tejto súvislosti uviedol, že v dobe prijatia zákona z roku 1881 bola všeobecne zaužívaná zásada tzv. širokej autonómie konkurzných veriteľov, čo sa neskôr ukázalo ako negatívum napr. v rýchlosti konania a taktiež široká autonómia veriteľov nezaručovala ich vyššie uspokojenie. Naproti tomu, poriadok z roku 1914 uplatňovaný v českých krajinách bol postavený

¹² STEINER – MAZÁK. *Konkurz a vyrovnanie: systematický výklad*. Bratislava 1997, s. 15.

¹³ SCHELLEOVÁ et al. *Konkurz a vyrovnání*. Praha 2005, s. 74 – 75.

¹⁴ Tamže, s. 75.

¹⁵ HORA, ed. *Řády konkursní, vyrovnací a odpůrčí*. Praha 1931, s. 1.

¹⁶ SCHELLEOVÁ et al. *Konkurz a vyrovnání*. Praha 2005, s. 76.

¹⁷ HORA, ed. *Řády konkursní, vyrovnací a odpůrčí*. Praha 1931, (predslov).

na otázke obmedzenia práv veriteľov a posilnenia vplyvu konkurzného súdu, čo sa v praxi dobre osvedčilo^{18,19}

Zákonom č. 64/1931 Sb. z. a n.²⁰, ktorým bol vydaný konkurzný, vyrovnací a odporovací poriadok, zároveň došlo k unifikovaniu insolvenčného práva na celom území Československej republiky²¹, čím došlo k odstráneniu právneho dualizmu v tejto oblasti práva²². Zákon č. 64/1931 Sb. z. a n. bol rozdelený do troch častí, t.j. na konkurzný poriadok, vyrovnací poriadok a odporovací poriadok.

Zákon č. 64/1931 Sb. z. a n. obsahoval definície inštitútov, s ktorými sa môžeme stretnúť aj v súčasnej právnej úprave konkurzu na Slovensku, formulovaných síce častokrát odlišne, avšak čo do ich účelu s rovnakým zmyslom; ako napr. účinky vyhlásenia konkurzu; odporovacie právo; mrhanie majetkom; spriaznené osoby, označené ako osoby blízke; nároky na vylúčenie vecí z konkurznej podstaty; pohľadávky proti podstate; všeobecná a oddelená podstata, označované ako spoločná konkurzná podstata a zvláštna podstata; uspokojovanie prihlásených pohľadávok po zrušení konkurzu. Príslušnými konkurznými súdmi boli krajské súdy. Konkurz bolo možné vyhlásiť na návrh dlžníka a aj na návrh veriteľov; účinky vyhlásenia konkurzu nastávali momentom vyvesenia konkurznej vyhlášky na tabuli konkurzného súdu; okrem iného sa princíp publicity zabezpečoval napr. aj vyvesením vyhlášky na tabuli okresného súdu, v obvode ktorého mal konkurzný komisár sídlo; pokiaľ mal dlžník sídlo v inom okrese, než sídlil konkurzný súd, vyhláška sa vyvesovala aj na tabuli okresného súdu, v ktorého obvode mal dlžník sídlo; ďalej sa výpis z vyhlášky o vyhlásení konkurzu uverejňoval v úradných listoch ustanovených k uverejňovaniu vyhlášok súdov.

Lehota na prihlasovanie pohľadávok sa určovala spravidla na tridsať až šesťdesiat dní od vyhlásenia konkurzu. Konkurzným komisárom bol konkurzným súdom ustanovený samosudca, ktorého úlohou bolo najmä vykonávať dohľad nad činnosťou správcu, riadiť priebeh konkurzného konania a vydávať rozhodnutia, ktoré neboli zákonom určené konkurznému súdu. Za správcu konkurznej podstaty mohla byť vymenovaná akákoľvek bezúhonná, spoľahlivá a odborne spôsobilá osoba, s vylúčením úpadcovi blízkych osôb; podrobné ustanovenia o výbere správcu určovalo samostatné vládne nariadenie. V určitých prípadoch mohol konkurzný súd ustanoviť správcovi zástupcu, ktorý by v prípade potreby zastupoval správcu, pričom práva a povinnosti zástupcu správcu boli rovnaké ako u správcu. Právna úprava z roku 1931 poznala dokonca aj inštitút tzv. zvláštneho resp. „špeciálneho“ správcu, ktorého prideliť konkurzný súd správcovi v prípade potreby, najmä pri správe nehnuteľného majetku, pri správe železničného podniku slúžiaceho verejnej preprave alebo v prípade veľkých priemyselných podnikov. V uvedenej časti sa nám môže právna úprava špeciálnych správcov javiť ako nadčasová, nakoľko ako sme už uviedli v úvode, v roku 2022 bol do právneho poriadku Slovenskej republiky zaradený

¹⁸ „Doba trvání konkursního řízení jest na území mimoslovenském nepoměrně kratší, než na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Z konkursů ukončených v roku 1926 rozdělením podstaty, trvalo řízení v Čechách, na Moravě a ve Slezsku do 3 měsíců v 1.2 % případů, do 6 měsíců v dalších 3.9 %, do 1 roku v dalších 23.4 %, do 2 roků v dalších 35.9 %, do 3 roků v 21.1 % a přes tři roky trvalo ve 14.5 % případů. Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi naproti tomu v konkurech ukončených rozdělením podstaty v r. 1926 trvalo řízení přes 3 roky v celých 50 % případů.“ Tamže, s. 6.

¹⁹ Tamže, s. 5 – 6.

²⁰ Cisárské nariadenie č. 337/1914 ř. z. bolo novelizované štyrikrát a neskorší zákon č. 64/1931 Sb. z. a n. bol novelizovaný počas svojej účinnosti jedenkrát. JIRMÁSEK. *Novela insolvenčního zákona – verze 2019* – 1 [online].

²¹ SCHELLEOVÁ et al. *Konkurz a vyrovnání*. Praha 2005, s. 76.

²² STEINER – MAZÁK. *Konkurz a vyrovnanie: systematický výklad*. Bratislava 1997, s. 15.

novovytvorený inštitút špeciálneho správcu²³, ktorého pôsobnosť je v reštrukturalizačnom konaní, vo verejnej preventívnej reštrukturalizácii, v konaniach voči finančnej inštitúcii a v konkurzných konaniach, pokiaľ obrat alebo majetok úpadcu presiahol desať miliónov eur.

Zákon z roku 1931 ďalej obsahuje úpravu veriteľského výboru, schôdze veriteľov, súpis konkurznej podstaty, prihlasovanie pohľadávok veriteľmi, zisťovanie a popieranie pohľadávok, nútené vyrovnanie²⁴, zrušenie konkurzu pre nedostatok majetku alebo z dôvodu absencie plurality veriteľov. Zákon z roku 1931 zároveň upravoval inštitút tzv. nepatrného konkurzu, ktorého ekvivalent je možné nájsť aj v súčasnej právnej úprave konkurzu na Slovensku v podobe inštitútu malého konkurzu. Právnu úpravou sa nepatrný konkurz významným spôsobom podobá malému konkurzu podľa ZKR v znení účinnom od jeho vyhlásenia až do znenia tohto zákona účinného do 31. decembra 2020. Pri nepatrných konkurzoch sa sledoval účel, ktorým bola rýchlosť a hospodárnosť konania, a to s ohľadom na hodnotu majetku podliehajúceho konkurzu, ktorý by neprevyšoval 50.000 Kč. Rovnako, ako v súčasnej právnej úprave poznáme osobitné konkurzné ustanovenia, napr. v oblasti výkonu trestu prepadnutia majetku konkurzom alebo v oblasti konkurzu prevádzkovateľa prvku kritickej infraštruktúry v znení ZKR účinného do 28. februára 2023; sme sa v zákone z roku 1931 mohli stretnúť s osobitnými ustanoveniami pre konkurz družstiev.

Zákon č. 64/1931 Sb. z. a n. v druhej časti obsahuje podrobnú úpravu vyrovnacieho konania, ktoré predstavovalo tzv. mimokonkurzné vyrovnanie; t.j. odlišné od inštitútu núteného vyrovnania, ktorý tvoril súčasť konkurzného konania. Vyrovnanie malo charakter tzv. „sanačného“ konania a predstavovalo ekvivalent súčasného inštitútu reštrukturalizácie.

Odporovací poriadok obsiahnutý v tretej časti zákona č. 64/1931 Sb. z. a n. obsahuje inštitúty mimokonkurznej odporovateľnosti, pričom úspešne uplatnené odporovacie právo pôsobilo len voči veriteľovi, ktorý odporovacie právo uplatnil. Tento inštitút má svoj ekvivalent v tzv. občianskoprávnej odporovateľnosti, ktorá je dnes v právnom poriadku Slovenskej republiky obsiahnutá v Občianskom zákonníku. Inštitút konkurznej odporovateľnosti poznal aj zákon č. 64/1931 Sb. z. a n. v ustanovení § 29 a nasl., pričom úspešne uplatnené odporovacie právo v takom prípade pôsobilo voči všetkým konkurzným veriteľom; toto právo mohol uplatniť iba správca.

3 INSOLVENČNÉ PRÁVO NA ÚZEMÍ SLOVENSKA OD ROKU 1948 – OBDOBIE DIREKTÍVNEHO RIADENIA HOSPODÁRSTVA

S ohľadom na skutočnosť, že sa po roku 1948 na území Československa začalo uplatňovať direktívne riadenie hospodárstva, došlo tiež k zmenám v právnej úprave insolvenčného práva. Zákon č. 64/1931 Sb. z. a n. bol v roku 1950 nahradený ustanoveniami § 570 až § 605 Občianskeho súdneho poriadku²⁵, ktorý zaviedol inštitút exekučnej likvidácie. Exekučná likvidácia predstavovala exekučný prostriedok týkajúci sa prípadov, keď insolventný dlžník mal viac veriteľov.²⁶ Po podaní návrhu na exekučnú likvidáciu mal súd povinnosť skúmať predĺženie dlžníka alebo jeho neschopnosť platiť pri súčasnom skúmaní plurality veriteľov. Podstatou exekučnej likvidácie, ktorú nariadil exekučný súd, bolo speňažiť všetok majetok dlžníka, s výnimkou toho, ktorý bol z exekúcie vylúčený;

²³ § 20a písm. c), zákon č. 8/2005 Z. z. o správcoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

²⁴ Nútené vyrovnanie bolo upravené aj neskôr v ZKV.

²⁵ Zákon č. 142/1950 Sb. o konaní v občianskych právnych veciach (občiansky súdny poriadok).

²⁶ STEINER – MAZÁK. *Konkurz a vyrovnanie: systematický výklad*. Bratislava 1997, s. 15.

takýto majetok predstavoval likvidačnú podstatu. Následne dochádzalo k rozdeleniu výťažku medzi všetkých dlžníkových veriteľov, ktorí si včas prihlásili svoje pohľadávky. Označený zákon upravoval tiež osobu a postavenie správcu podstaty a povinnosti dlžníka, ako aj účinky nariadenia likvidácie, popretie uplatnených nárokov veriteľov správcom, postup speňaženia likvidačnej podstaty vrátane rozvrhu výťažku. Právna úprava obsiahnutá v Občianskom súdnom poriadku z roku 1950 tak obsahovala inštitúty svojím účelom a povahou typické pre konkurzné právo, zákonodarca však v uvedenom období upustil od už skôr zaužívanej terminológie označujúcej konkurz a vyrovnanie. V označenom zákone sa s pojmami konkurz a vyrovnanie možno stretnúť v ustanoveniach § 671 a § 672, ktoré tvorili prechodné ustanovenia k novej právnej úprave účinnej od roku 1950. Možno uzavrieť, že konkurzné konanie bolo v období od roku 1950 na území Československa nahradené ekvivalentným konaním, a to exekučnou likvidáciou, pričom nová právna úprava bola značne skrátená a mnoho inštitútov bolo z právnej úpravy vypustených. Naproti tomu skôr upravený inštitút vyrovnania svoj ekvivalent v novej právnej úprave účinnej od roku 1950 nedostal²⁷.

S ohľadom na existenciu v zásade jedného vlastníckeho subjektu výrobných kapacít, ktorým bol štát, sa však konkurz v podmienkach socialistického hospodárskeho systému stal neaplikovateľným.²⁸ Uvedené rovnako platilo aj na neskôr vytvorený inštitút exekučnej likvidácie, ktorý bol v počiatočných obdobiach pretvárania hospodárskeho systému od roku 1948 zatiaľ nevyhnutný. Neskôr, keď podnikanie bolo obmedzené na štátne a družstevné podniky, prejavilo sa to aj v úprave nového Občianskeho súdneho poriadku z roku 1963²⁹, kedy skôr prijaté ustanovenia o exekučnej likvidácii boli úplne nahradené § 352 až § 354 nového Občianskeho súdneho poriadku. Došlo k zavedeniu inštitútu likvidácie majetku pre prípad predĺženia dlžníka, ktorá prebiehala na súde, ktorý ju aj vykonal. Bol upravený aj rozvrh výťažku, ktorý sa realizoval na pojednávaní a pohľadávky boli uspokojované podľa poradia určeného zákonom. Išlo o pomerne stručnú a neúplnú právnu úpravu likvidácie majetku, ku ktorej došlo najmä z dôvodu potreby zabezpečiť vzájomnosť v dotknutej oblasti právnej úpravy voči cudzine³⁰, skôr než z dôvodu potreby hospodárstva krajiny. V súdnej praxi aj s ohľadom na vtedajší ekonomický vývoj bolo naviac ich uplatnenie nepatrné.³¹

Od roku 1987 začalo na podklade analýz československej ekonomiky dochádzať v krajine k zavádzaniu opatrení nového ekonomického mechanizmu, podľa ktorého malo dôjsť k posilneniu právomoci podnikov a ich samofinancovaniu cestou zavedenia povinnosti hradiť svoje výdavky zo svojich príjmov. Na uvedené opatrenia nadväzovala právna úprava zákona č. 88/1988 Zb. o štátnom podniku, ktorá obsahovala ustanovenia, že štát nezodpovedá za záväzky podnikov a podnik nezodpovedá za záväzky štátu. V praxi však v prípade, ak sa podnik dostal do úpadku, nemohlo dôjsť v dôsledku absencie právnej úpravy ku konkurzu; uvedenú situáciu bolo možné riešiť len na podklade rozhodnutia príslušného orgánu, a to jeho zrušením, rozdelením alebo pripojením k inému podniku. S ohľadom na uvedené, ako aj následné politické a ekonomické zmeny v krajine v období po novembri 1989, došlo aj na území Slovenska k návratu k insolvenčnému právu, a to prostredníctvom ZKV.³²

²⁷ Tak inštitút núteného vyrovnania, ako ani inštitút mimokonkurzného vyrovnania. STEINER – MAZÁK. *Konkurz a vyrovnanie: systematický výklad*. Bratislava 1997, s. 16.

²⁸ SCHELLEOVÁ et al. *Konkurz a vyrovnání*. Praha 2005, s. 78.

²⁹ STEINER – MAZÁK. *Konkurz a vyrovnanie: systematický výklad*. Bratislava 1997, s. 15 – 16.

³⁰ ZOULÍK. *Zákon o konkursu a vyrovnání: komentář*. Praha 1992, s. 10.

³¹ STEINER – MAZÁK. *Konkurz a vyrovnanie: systematický výklad*. Bratislava 1997, s. 16.

³² SCHELLEOVÁ et al. *Konkurz a vyrovnání*. Praha 2005, s. 78 – 79.

4 INSOLVENČNÉ PRÁVO NA ÚZEMÍ SLOVENSKA OD ROKU 1991 – ÉRA ZÁKONA O KONKURZE A VYROVNANÍ

V súvislosti s prechodom na trhové hospodárstvo a z dôvodu súvisiacej potreby ochrany hospodárskych subjektov došlo v Českej a Slovenskej Federatívnej republike v roku 1991 k prijatiu zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní. Legislatívnu predlohou tomuto zákonu bol svojím obsahom, štruktúrou a inštitútmi moderne spracovaný pôvodne platný zákon č. 64/1931 Sb. z. a n. Dôvodom použitia pôvodného zákona z roku 1931 pri spracovaní nového insolvenčného predpisu boli aj skúsenosti s jeho predošlou aplikáciou a vtedajšia judikatúra, ktoré boli nápomocné pri vysporiadavaní sa s problematickými otázkami, ale tiež možnosť komparatívneho skúmania s vtedy aktuálnymi zákonmi iných krajín s trhovým hospodárstvom, napr. s anglickým *Insolvency Act* z roku 1986, americkým *Bankruptcy Code* z roku 1983 a inými; a tiež možnosť komparatívneho skúmania so zahraničnou insolvenčnou literatúrou.³³

Nová právna úprava kolektívneho uspokojenia veriteľov bola na rozdiel od právnej úpravy z obdobia po roku 1950 riešená osobitným zákonom, nie ako súčasť civilného procesného predpisu. ZKV sa stal účinným od 1. októbra 1991. Zo zákona č. 64/1931 Sb. z. a n. však do nového právneho poriadku nebola prebratá osobitná časť týkajúca sa odporovacieho práva; odporovacie právo bolo obsiahnuté v ust. § 42a Občianskeho zákonníka, ktoré bolo čiastočne zakotvené aj v § 15 a § 16 nového ZKV. Z pôvodnej právnej úpravy z roku 1931 sa nepoužil napr. ani inštitút tzv. konkurzného komisára.³⁴ Insolvenčný zákon z roku 1991 však upravoval inštitúty slúžiace riešeniu úpadku dlžníka a ochrane veriteľov, a to prostriedkami konkurzu, vrátane núteného vyrovnania a ďalej tiež prostredníctvom súdneho mimokonkurzného vyrovnania.

ZKV bol priebežne novelizovaný, pričom počiatočné zmeny zákona sa sústredili na vysporiadanie sa s otázkou tzv. „odloženej“ účinnosti zákona a jej predlžovania, a to ohľadom nemožnosti vyhlásiť konkurz súdom na majetok dlžníka pre jeho platobnú neschopnosť.³⁵ Neskoršia novelizácia zaviedla do zákona nový inštitút dohodovania, ktoré predstavovalo akési časové moratórium po podaní návrhu na vyhlásenie konkurzu alebo po podaní návrhu na povolenie vyrovnania, počas ktorého sa mali možnosť dlžník s veriteľmi mimosúdne dohodnúť, a pokiaľ boli splnené podmienky, mohlo následne dôjsť k usporiadaniu vzťahov medzi označenými subjektmi bez potreby uskutočniť konkurzné alebo vyrovnacie konanie.³⁶ Dohodovacie konanie vytváralo podmienky pre reorganizáciu, revitalizáciu a reštrukturalizáciu dlžníkov.³⁷ Novelizáciou účinnou v roku 1998 došlo následne k vypusteniu inštitútu obligatórneho dohodovania.

Ďalšie novelizácie zákona o konkurze a vyrovnaní smerovali k zefektívneniu konkurzného a vyrovnacieho konania, posilneniu procesného postavenia veriteľov, komplexnej úprave dražby a iných spôsobov speňažovania, zmenám v postupoch konkurzných správcoch pri realizácii podnikania dlžníkov počas konkurzu a snahe o ekonomické zefektívnenie a spriechodnenie vyrovnacieho konania.³⁸

³³ STEINER – MAZÁK. *Konkurz a vyrovnanie: systematický výklad*. Bratislava 1997, s. 16.

³⁴ Tamže, s. 17.

³⁵ § 67, zákon č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní a zákon č. 471/1992 Zb. o dočasnom obmedzení postupu podľa zákona o konkurze a vyrovnaní.

³⁶ STEINER – MAZÁK. *Konkurz a vyrovnanie: systematický výklad*. Bratislava 1997, s. 25.

³⁷ KOVARČÍK – KOVÁČ. *Konkurz a vyrovnanie: komentár*. Šamorín 2000, s. 7.

³⁸ Tamže.

ZKV sa po vzniku samostatnej Českej a Slovenskej republiky uplatňoval súbežne v oboch krajinách, jeho ďalší vývoj bol už však oddelený. V Slovenskej republike bol tento zákon účinný do 31. decembra 2005, s účinnosťou od 1. januára 2006 bol nahradený ZKR. V prípade Českej republiky bol ZKV účinný do 31. decembra 2007 a s účinnosťou od 1. januára 2008 bol nahradený zákonom č. 182/2006 Sb. o úpadku a spôsoboch jeho riešenia (insolvenčný zákon).

5 MODERNÉ INSOLVENČNÉ PRÁVO NA ÚZEMÍ SLOVENSKA – ÉRA ZÁKONA O KONKURZE A REŠTRUKTURALIZÁCII, PREVENTÍVNYCH KONANÍ A INSOLVENČNÉHO PRÁVA EURÓPSKEJ ÚNIE

S účinnosťou od 1. januára 2006 sa na Slovensku v oblasti konkurzného práva začal uplatňovať ZKR. Ako vyplýva z dôvodovej správy k vládnomu návrhu ZKR, dovtedajšia právna úprava konkurzného práva obsiahnutá v ZKV, upravujúca usporiadanie majetkových pomerov dlžníka v úpadku, bola značne nevyhovujúca. V praxi pretrvával stav nespokojnosti s jestvujúcimi koncepčnými riešeniami, štruktúrou, zrozumiteľnosťou a tiež koherentnosťou konkurznej legislatívy, ktorý v spoločnosti vyvolal potrebu úplne novej právnej úpravy. Cieľom novej právnej úpravy bolo zamedzenie straty hodnoty majetku úpadcu v období bezprostredne pred začatím konania a tiež aj počas konania; zrýchlenie konania a prijatie opatrení, ktoré stimulujú dotknuté strany urýchlene konať a v konaní postupovať pro-aktívne; zvýšenie zodpovednosti všetkých zúčastnených subjektov v konaní, najmä správcov a zavedenie medzinárodného práva súkromného a procesného v oblasti konkurzu.³⁹ Podľa Lucie Žitňanskej bolo cieľom novej právnej úpravy obsiahnutej v prijatom ZKR vytvoriť právne prostredie, ktoré na jednej strane malo motivovať dlžníkov predchádzať úpadku, prípadne riešiť hroziaci úpadok reštrukturalizáciou a na strane druhej zabezpečiť pružné konkurzné konanie a vysokú mieru uspokojenia pohľadávok veriteľov, najmä zabezpečených veriteľov, ak by stav úpadku nastal.⁴⁰

ZKR sa v priebehu svojej existencie neustále vyvíja, je pomerne často novelizovaný; buď to v súvislosti so zmenami iných právnych predpisov dochádza k zosúladieniu používanej terminológie a niektorých inštitútov alebo je novelizácia vyvolaná potrebou transpozície práva Európskej únie do národného právneho poriadku, no pomerne často zákonodarca zmenou zákona reaguje na aktuálne aplikačné problémy a nedostatky ZKR, prípadne realizuje zásadnejšie novelizácie smerujúce k zefektívneniu existujúcich inštitútov. Zásadné novelizácie ZKR boli uskutočnené najmä s účinnosťou v rokoch 2012 - 2013, 2017, 2021 - 2023. S účinnosťou ZKR v rokoch 2012 - 2013 došlo k zásadnému precizovaniu ustanovení ZKR týkajúcich sa definície predĺženia a platobnej neschopnosti; došlo k prepracovaniu zodpovednosti štatutárnych orgánov za porušenie povinnosti včas podať návrh na vyhlásenie konkurzu⁴¹, významným spôsobom došlo k zmene právnej úpravy procesu prihlasovania pohľadávok a k zefektívneniu konkurzného konania na konkurznom súde. Rok 2017 znamenal pre oblasť insolventných dlžníkov - fyzických osôb podstatný odklon od tradičného inštitútu konkurzu a na to nadväzujúceho inštitútu oddĺženia. Bola prijatá koncepcia, podľa ktorej je takýto dlžník oddĺžený momentom vyhlásenia konkurzu, nie ako podľa dovtedy platnej právnej úpravy, až po splnení skúšobného trojročného obdobia, ktoré nasledovalo po zrušení konkurzu. Touto zmenou zákonodarca

³⁹ Dôvodová správa (všeobecná a osobitná časť) k vládnomu návrhu zákona o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov, parlamentná tlač 835, s. 1 – 2 [online].

⁴⁰ ŽITŇANSKÁ. Odborný posudok. In POSPÍŠIL, ed. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii s komentárom*. Žilina 2005, s. 2.

⁴¹ POSPÍŠIL et al. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii: komentár*. Bratislava 2012, s. 46.

sledoval cieľ, ktorým bola snaha o významné odbremenenie exekučných súdov od enormného počtu neperspektívnych exekučných konaní, zabezpečenie primeraných podmienok pre „nový štart“ dlžníkov – fyzických osôb a zvýšenie výberu daní a odvodov v dôsledku predpokladu, že po oddlžení sa mnoho z dlžníkov zamestná alebo svoje zamestnanie „zlegalizuje“. Roky 2021 – 2023 znamenali pre rozvoj insolvenčného práva na Slovensku výzvu v otázke zefektívnenia inštitútu malého konkurzu, určeného pre právnické osoby, ktorý je svojím konceptom podobný práve právnej úprave konkurzov fyzických osôb od roku 2017, resp. z tejto právnej úpravy vychádza, a jeho cieľom je priniesť v menej komplikovaných situáciách veľmi rýchle, lacné a podľa okolností aj efektívne konkurzné konanie. V dôsledku transpozície insolvenčného práva Európskej únie došlo v roku 2022 k zmene v právnej úprave reštrukturalizácie a precizovaniu preventívnych sanačných konaní vytvorením nových inštitútov verejnej a neverejnej preventívnej reštrukturalizácie, a to prostredníctvom samostatného zákona č. 111/2022 Z. z. o riešení hroziaceho úpadku a o zmene a doplnení niektorých zákonov.⁴² Základným cieľom tohto zákona je poskytnúť dlžníkom dostatočný časový priestor na účinnú, rýchlu a transparentnú preventívnu reštrukturalizáciu v počiatočnom štádiu, t.j. v čase ešte len hroziaceho úpadku, čím by sa malo zabrániť úpadku dlžníka a jeho následnému riešeniu niektorým z insolvenčných konaní.⁴³ Popri uvedenej potrebe transpozície došlo v roku 2022 tiež aj k zavedeniu už spomínaného inštitútu špeciálneho správcu, ktorého úlohou je vykonávať činnosť v reštrukturalizáciách, ako aj v konkurzoch s vyššími majetkovými hodnotami. Napokon rok 2023 priniesol veľkú zmenu v otázke aplikovania zásady publicity v insolvenčných konaniach na Slovensku, a to legislatívnym vytvorením a zadefinovaním budúcej elektronickej platformy označenej ako „Insolvenčný register“, ktorý v znení novely ZKR účinnej od roku 2025 v celom rozsahu nahradí používanie Obchodného vestníka a súčasnej elektronickej platformy Register úpadcov, čím sa sleduje zefektívnenie používania elektronických služieb, informovanosti veriteľov a iných subjektov insolvenčných konaní, administratívne odbremenenie správcov, prepojenie a plná kompatibilita systému s ostatnými elektronickými službami štátu a ucelený zber údajov o insolvenčných konaniach, ktoré budú môcť byť v celom svojom rozsahu automatizovane spracovávané na úrovni Slovenskej republiky pre potreby národných štatistík a na úrovni Európskej únie pre potreby únieových štatistík. Insolvenčný register bude predstavovať register, v ktorom sa budú zverejňovať údaje komplexne, a to z predinsolvenčných, likvidačných ako aj insolvenčných konaní prebiehajúcich na Slovensku.⁴⁴

V súvislosti s vyššie označenými predpismi uplatňovanými v oblasti insolvenčného práva na Slovensku dnes, je tiež potrebné dodať, že celkový charakter insolvenčných konaní dotvára a ovplyvňuje aj právo Európskej únie, obzvlášť insolvenčné právo Európskej únie; a to prostredníctvom predpisov, ktoré je potrebné transponovať do právnych poriadkov jednotlivých členských štátov, t.j. prostredníctvom smerníc, ale tiež aj prostredníctvom predpisov, ktoré sa v členských štátoch uplatňujú priamo, teda prostredníctvom nariadení. Pôvodne sa uplatňovalo aj na Slovensku Nariadenie Rady (ES) č. 1346/2000 z 29. mája 2000 o konkurznom konaní, ktoré s účinnosťou od roku 2017 bolo

⁴² DOLNÝ – CUKEROVÁ. Preventive restructuring framework in the slovak legal order: 10. kapitola. In *Evolution of Private Law: new directions*. Katovice 2023, s. 133.

⁴³ DOLNÝ. Dopady novej insolvenčnej regulácie na postavenie veriteľov pri verejnej preventívnej reštrukturalizácii. In *Zásahy verejnej moci do podnikania a obchodovania: pocta profesorovi Jánovi Husárovi*. Košice 2022, s. 52 – 53.

⁴⁴ SUDZINA. Právna úprava konkurzného konania v Slovenskej republike po zmenách vykonaných zákonom č. 309/2023 Z. z. In *Acta Iuridica Resoviensia*. 2023, roč. 43, č. 4, s. 128.

nahradené novým nariadením Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/848 z 20. mája 2015 o insolvenčnom konaní.

ZÁVER

Prostredníctvom príspevku sme mali možnosť prejsť viac ako storočným vývojom insolvenčného práva na území dnešného Slovenska, poukázali sme na inštitúty likvidačné, ako aj sanačné; vrátane špecifických inštitútov, ktoré vznikali pre potreby riešenia problémov konkrétnej doby. Samotný účel insolvenčného práva, ktorý poznáme dnes, je identický ako bol napr. aj v období prvej Československej republiky. Prvoradým účelom je ochrana hospodárstva krajiny, na ktorý bezprostredne nadväzuje ochrana práv a právom chránených záujmov veriteľov, ale tiež aj dlžníkov.

Vývoj insolvenčného práva, aj toho slovenského, neustále napreduje, je ovplyvňovaný ekonomickými, hospodárskymi a politickými aspektmi. V súčasnej dobe je ovplyvnený tiež rýchlo pretvárajúcou sa elektronizáciou, väčšou globalizáciou trhov, rôznymi lokálnymi, teritoriálnymi či svetovými krízami, ale aj členstvom v Európskej únii. Na slovenské insolvenčné právo pôsobí mnoho cezhraničných faktorov, vrátane rôznych zahraničných právnych úprav a tlaku na čím rozsiahlejšie zblížovanie právnych poriadkov, najmä členských štátov Európskej únie.

V otázke ďalšieho vývoja insolvenčného práva na Slovensku možno práve s ohľadom na návrh smernice Európskeho parlamentu a Rady, ktorou sa harmonizujú určité aspekty insolvenčného práva; o ktorom v súčasnej dobe prebieha legislatívny proces v Európskej únii, *pro futuro* predvídať napr. zavedenie tzv. *pre-pack* postupov. Zmyslom tohto inštitútu je, že podnik dlžníka alebo jeho časť sa predá s predpokladom nepretržitého pokračovania v činnosti, a to na základe zmluvy, ktorá by bola dohodnutá pred začatím insolvenčného konania pod dohľadom správcu vymenovaného súdom a po uzatvorení ktorej by nasledovalo už len krátke insolvenčné konanie, počas ktorého by sa vopred dohodnutý predaj formálne povolil a vykonal.⁴⁵ Označený inštitút už dnes pozná napr. poľské insolvenčné právo. Napokon v otázke elektronizácie insolvenčného práva na Slovensku možno očakávať aj využitie umelej inteligencie.

ZOZNAM POUŽITÝCH PRAMEŇOV A LITERATÚRY

DOLNÝ, Jaroslav – CUKEROVÁ, Dominika. Preventive restructuring framework in the slovak legal order: 10. kapitola. In *Evolution of Private Law: new directions*. Katovice: Ius Publicum, 2023, s. 131 – 144.

DOLNÝ, Jaroslav. Dopady novej insolvenčnej regulácie na postavenie veriteľov pri verejnej preventívnej reštrukturalizácii. In *Zásahy verejnej moci do podnikania a obchodovania: Pocta profesorovi Jánovi Husárovi*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2022, s. 52 – 57.

Dôvodová správa (všeobecná a osobitná časť) k vládne návrhu zákona o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov, parlamentná tlač 835 [online]. Dostupné na: <<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=188897>> [cit. 2024-11-15].

ĐURICA, Milan. *Základy konkurzného práva*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2009.

ĐURICA, Milan. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii: komentár*. Praha: C. H. Beck, 2021.

⁴⁵ Návrh Smernice Európskeho parlamentu a Rady, ktorou sa harmonizujú určité aspekty insolvenčného práva, s. 4, poznámka pod čiarou č. 13.

- HORA, Václav, ed. *Řády konkursní, vyrovnací a odpůrčí*. Praha: Nákladem „Československého Kompasu“ tisk. a vyd. akc. spol. 1931.
- JIRMÁSEK, Tomáš. *Novela insolvenčního zákona – verze 2019 – 1*. [online]. Dostupné na: <<https://www.insolvencnizona.cz/clanky/novela-insolvenčního-zákona-verze-2019-1>> [cit. 2024-11-15].
- KOVARČÍK, Ján – KOVÁČ, Róbert. *Konkurz a vyrovnanie: komentár*. Šamorín: Heuréka, 2000.
- Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2015/848 z 20. mája 2015 o insolvenčnom konaní (prepracované znenie).
- Nariadenie Rady (ES) č. 1346/2000 z 29. mája 2000 o konkurznom konaní.
- Návrh Smernice Európskeho parlamentu a Rady, ktorou sa harmonizujú určité aspekty insolvenčného práva.
- PATAKYOVÁ, Mária – DURAČINSKÁ, Jana. Individuálny vs. spoločný záujem veriteľov v reštrukturalizačnom konaní. In *Právny obzor*, 2018, roč. 101, č. 5, s. 455 – 474.
- POSPÍŠIL, Branislav et al. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii: komentár*. Bratislava: Iura Edition, 2012.
- POSPÍŠIL, Branislav et al. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii: komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016.
- SCHELLEOVÁ, Ilona et al. *Konkurz a vyrovnání*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005.
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/1023 z 20. júna 2019 o rámcoch preventívnej reštrukturalizácie, o oddĺžení a diskvalifikácii a o opatreniach na zvýšenie účinnosti reštrukturalizačných, konkurzných a oddľžovacích konaní a o zmene smernice (EÚ) 2017/1132 (Smernica o reštrukturalizácii a insolvenčii).
- STEINER, Vilém – MAZÁK, Ján. *Konkurz a vyrovnanie: systematický výklad*. Bratislava: Iura Edition, spol. s r. o., 1997.
- STEINER, Vilém. *Konkurz a vyrovnanie: systematický výklad*. 1. vydanie. Bratislava: Iura Edition, spol. s r. o., 1994.
- SUDZINA, Milan. Právna úprava konkurzného konania v Slovenskej republike po zmenách vykonaných zákonom č. 309/2023 Z. z. In *Acta Iuridica Resoviensia*, 2023, roč. 43, č. 4, s. 128 – 142.
- VOSKA, Jaroslav, ed. *Řády konkursní, vyrovnací a odpůrčí*. Praha: Nákladem „Československého Kompasu“ tisk. a vyd. akc. spol. 1926.
- Zákon č. 64/1931 Sb. z. a n., ktorým sa vydáva konkurzný, vyrovnací a odporovací poriadok.
- Zákon č. 142/1950 Sb. o konaní v občianskych právnych veciach (občiansky súdny poriadok).
- Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok.
- Zákon č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní.
- Zákon č. 471/1992 Zb. o dočasnom obmedzení postupu podľa zákona o konkurze a vyrovnaní.
- Zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 8/2005 Z. z. o správcoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon č. 111/2022 Z. z. o riešení hroziaceho úpadku a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- ZOULÍK, František. *Zákon o konkursu a vyrovnání, Komentář*. Praha: SEVT, 1992.
- ŽITŇANSKÁ, Lucia. Odborný posudok. In POSPÍŠIL, Branislav. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii s komentárom*. Žilina: Eurokódex, 2005.

Recenzie

LETZ Róbert et al. (eds.). *Andrej Hlinka: prejavy a články II. 1918 – 1938*. Bratislava: Post Scriptum, 2025, 1188 s.

Július Palaj

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Author

Mgr. Július Palaj
Comenius University in Bratislava,
Faculty of Law
julius.palaj@flaw.uniba.sk

DOI:

<https://doi.org/10.46282/hti.2025.17.2.1194>

Andreja Hlinku môžeme považovať za jednu z najznámejších, no zároveň aj najkontroverzejších osobností slovenských dejín. Ako zakladateľ a predseda Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (HSLŠ) výrazne ovplyvnil politické a spoločenské smerovanie Slovenska v prvej polovici 20. storočia. Jeho životu a dielu sa venovalo viacero vedeckých publikácií. Avšak jedným z najrelevantnejších prístupov k hodnoteniu historických osobností je analýza ich postojov a názorov na základe ich vlastnej publikačnej činnosti. Túto možnosť nám poskytuje nová publikácia *Andrej Hlinka: prejavy a články II. 1918 – 1938*, ktorú v roku 2025 vydal editorský kolektív pod vedením profesora Róberta Letza. Ide o ďalšiu časť z edície prameňov *Andrej Hlinka. Prejavy a články*.

Uvedený diel je rozdelený na dva zväzky. Prvý (recenzovaný) zväzok nadväzuje na predchádzajúcu časť, ktorá končila rokom 1918, a mapuje Hlinkovu činnosť v rokoch 1918 – 1926. Zahŕňa obdobie od vzniku Československej republiky v roku 1918 do parlamentných volieb v roku 1925 a venuje sa aj následným, rok trvajúcim rokovaniam o vstupe Hlinkovej slovenskej ľudovej strany do vlády, ktoré predstavovali významný medzník v politickom pôsobení Andreja Hlinku i celej strany. Pripravovaný druhý zväzok bude chronologicky nadväzovať na túto časť a zameria sa na obdobie od vstupu HSLŠ do vládnej koalície dňa 15. januára 1927 až po smrť Andreja Hlinku v roku 1938. Jeho cieľom bude komplexne zhrnúť a analyzovať Hlinkovu činnosť v poslednej fáze jeho politického života, ktorá bola poznačená zásadnými spoločenskými a politickými zmenami v stredoeurópskom priestore.

Prvý zväzok obsahuje 1117 dokumentov, medzi ktorými sú najmä Hlinkove články a veľké množstvo prejavov, ktoré predniesol na straníckych zjazdoch, významných schôdzach, verejných zhromaždeniach, pri posviackach budov či pri osobných príležitostiach. V publikácii nájdeme všetky parlamentné prejavy Andreja Hlinku, ako aj interview, ktoré poskytol zahraničným periodikám. Tieto texty odhaľujú spôsob, akým prezentoval slovenské otázky a vlastné politické postoje medzinárodnému publiku. Významnou súčasťou zväzku sú tiež prejavy a články, ktoré boli pôvodne publikované v cudzích jazykoch a do slovenčiny boli preložené až v rámci tejto edície. Vďaka práci širokého kolektívu

prekladateľov sa tak podarilo sprostredkovať maďarské, nemecké, chorvátske, latinské či poľské texty.

Množstvo prameňov vypovedá o vysokej miere aktivity Andreja Hlinku v tomto období. Ako uvádzajú editori, Hlinkovej publicistickej kariére prosperoval rozmach slovenskej tlače v období prvej ČSR.¹ Uvedené platilo aj pre tlač HSLS, keďže v rokoch 1918- 1939 vychádzalo celkovo 29 ľudáckych novín a časopisov.² Jedným z najdôležitejších straníckych periodík boli časopis *Slovák*. Ten vychádzal od roku 1919 a Hlinka v ňom publikoval množstvo svojich článkov.

Vo svojich prejavoch a článkoch sa venoval širokému okruhu tém a problémov. Stredobodom jeho pozornosti boli najmä aktuálne témy politického a spoločenského života. Často opakujúcimi sa témami sú autonómia Slovenska, obrana katolíckeho cítienia Slovákov proti sekularizačným tendenciám a kritika centrálnej vlády. Pri riešení politických otázok sa často objavuje kritika komunistov, socialistických strán a agrárnej strany. Zaujímavým aspektom je, že v mnohých prameňoch sa objavujú zvýraznené formulácie ako „*Tu cenzúra vymazala x³ riadkov.*“ alebo „*Cenzúra nepovolila.*“, čo poukazuje na skutočnosť, že Hlinkova publikačná činnosť bola opakovane predmetom cenzúrnych zásahov.

Po formálnej stránke je publikácia spracovaná veľmi dôsledne. Jednotlivé dokumenty sú očíslované a prehľadne zoradené v chronologickom poradí, čo výrazne uľahčuje orientáciu v texte a umožňuje čitateľovi rýchle a systematické vyhľadávanie potrebných informácií. Ich poradie je zároveň uvedené v zozname dokumentov, čo vo veľkej miere uľahčuje orientáciu v obrovskom množstve prameňov. Na začiatku každého dokumentu je uvedený dátum a miesto vydania (resp. prednesenia). Okrem samotného názvu dokumentu sa v nadpise nachádza krátke zhrnutie obsahu článku alebo príhovoru. Uvedené možno považovať za významné pozitívum, ktoré prispieva lepšej orientácii v tematickom zameraní dokumentov a uľahčuje vyhľadávanie prejavov a článkov zameraných na konkrétnu tému. Súčasťou publikácie je aj prepracovaný poznámkový aparát, prostredníctvom ktorého môže čitateľ získať širší historický kontext k osobám a udalostiam spomínaným v Hlinkových prejavoch a článkoch. Taktiež slúži na vysvetlenie niektorých historizmov a archaizmov používaných v texte. Na konci každého dokumentu je uvedený zdroj, v ktorom bolo dané dielo pôvodne uverejnené, čo uľahčuje dohľadávanie originálu dokumentu pre potenciálnych záujemcov.

Veľkým pozitívom celej edície je precízny výber dokumentov. Medzi dokumentami sa nachádzajú aj relatívne stručné príhovory alebo články Andreja Hlinku. Uvedené dokazuje dôkladnosť práce editorského kolektívu, ktorému sa podarilo zozbierať a sprístupniť obrovské množstvo zaujímavého materiálu. Práve vďaka publikácii menej rozsiahlych a kratších diel Andreja Hlinku, môže odborná verejnosť lepšie spoznať jeho publikačnú činnosť, ako aj názory na rôzne témy, ktoré doposiaľ stáli mimo hlavného výskumného záujmu.

Za menšie negatívum považujeme členenie dielov edície. Napriek tomu, že rozdelenie na obdobia rokov 1893 – 1918 a 1918 – 1938 možno považovať za logické, z dôvodu veľkého množstva dokumentov musel byť druhý diel vydaný v dvoch zväzkoch. Uvedené riešenie pôsobí mierne neprehľadne, prehľadnejším riešením by bolo rozdelenie celej edície na tri diely, hoci aj podľa rovnakého kľúča, ktorý autori zvolili. Úvodu edície by taktiež prospela hlbšia analýza Hlinkovho života vo vymedzenom období, prípadne štúdia venujúca sa charakteristickým znakom jeho prejavov a článkov z tohto obdobia, keďže časti

¹ Róbert LETZ, Miriam VIRŠINSKÁ, Pavol MAKYNA a Filip LOPUCH, eds. *Andrej Hlinka: prejavy a články II. 1918 – 1938*. Bratislava: Post Scriptum s.r.o, 2025, s. 9.

² Tamže.

³ Počet riadkov.

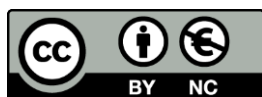
prameňov predchádza len krátky úvod, ktorý len v hrubých rysoch predstavuje život Andreja Hlinku v tomto období, témy, ktorým sa venoval a využívané edičné zásady.

Ako sme už uvádzali vyššie, jedným z najrelevantnejších prístupov k hodnoteniu historických osobností je dôsledná analýza ich vlastnej činnosti a diela. Práve z tohto hľadiska má predstavená publikácia mimoriadny význam, keďže umožňuje detailne oboznámiť sa s publicistickou a rečníckou tvorbou Andreja Hlinku v období rokov 1918 – 1926, teda v čase zásadných politických a spoločenských premien po vzniku Československej republiky. Zverejnené články a prejavy poskytujú čitateľovi nielen autentický pohľad na Hlinkove názory, ale zároveň sprostredkujú širší kontext problémov, ktorým musel v danom období čeliť. Publikácia zároveň umožňuje sledovať postupný vývoj Hlinkových politických postojov a ideových východísk, čím prispieva k hlbšiemu pochopeniu jeho myslenia a motivácií. Na základe uvedeného možno konštatovať, že recenzovaná publikácia je mimoriadne cenným príspevkom do odbornej diskusie o osobnosti Andreja Hlinku, jeho politickom pôsobení a dlhodobom odkaze pre slovenské dejiny.

Správy

Dedičské právo ako nevyhnutná súčasť práva (Olomoucké právnické dny 22. – 23. mája 2025)

Frederika Vešelényiová

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Author

Mgr. Frederika Vešelényiová
Comenius University in Bratislava,
Faculty of Law
frederika.veselenyiova@flaw.uniba.sk

DOI:

<https://doi.org/10.46282/hti.2025.17.2.1077>

V dňoch 22. – 23. mája 2025 sa na pôde Právnickej fakulty Univerzity Palackého v Olomouci uskutočnil v poradí už osemnásty ročník medzinárodnej vedeckej konferencie Olomoucké právnické dny. Táto konferencia je významným vedeckým podujatím v oblasti práva v stredoeurópskom priestore a každoročne ponúka priestor na výmenu najnovších poznatkov medzi akademickou obcou a odborníkmi z praxe.

Program dvojdnového podujatia bol starostlivo zostavený a rozdelený do dvanástich tematických sekcií, vrátane plenárnych vystúpení a panelových diskusií, ktoré sa venovali aktuálnym otázkam právnej vedy. V rámci konferencie vystúpilo množstvo rešpektovaných odborníkov z rôznych krajín, ktorí obohatili diskusie o poznatky z rôznych právnych systémov a odborov.

Jednou z významných súčastí programu bola aj sekcia právnych dejín, ktorá sa konala prvý deň popoludní a niesla názov: „Es muß sein! Dedičské právo ako nevyhnutná súčasť práva.“ Táto sekcia sa zamerala na historické a komparatívne aspekty dedičského práva, pričom poukázala na jeho trvalý význam v živote jednotlivcov aj spoločnosti.

V prvom bloku predmetnej sekcie vystúpilo celkom päť rečníkov so svojimi príspevkami z prostredia nielen českej akademickej pôdy ale rovnako tak zástupcov z Poľska. Vôbec prvý príspevok bol prednesený doc. JUDr. et Mgr. Ondřejem Horákem, Ph.D., ktorý svojím príspevkom *Komparatívni prístupy v dedičskom právu medzi Skyllou a Charybdou*, venoval pozornosť zdrojom predstavujúcim inšpiráciu a vzory pre súčasne účinnú právnu úpravu dedenia v Českej republike s poukazom na stredoeurópske tradície zreteľné v legislatívnej dikcii. Druhý príspevok predniesol rečník Jakub Slavík, ktorého príspevok priniesol komplexný náhľad na problematiku úpravy dedičskoprávnej ochrany potomkov v kontexte vyčlenenia majetku zostaviteľa závetu. Predmetná otázka je obzvlášť zásadnou s ohľadom na základné hodnoty dedičského práva v kontinentálnych právnych systémoch, na ktorých je taktiež formovaná aj legislatívna úprava Českej republiky. Sekcia bola obohatená aj o príspevky rečníkov, ktorý sa aktívne venujú výkonu notárskej praxe, príkladom čoho bol vstup Kristiána Fischera. Jeho príspevok bol venovaný problematike testamentárnej postupnosti ku konkrétne vymedzeným veciam, ktoré v dobe smrti už nie sú súčasťou pozostalosti zostaviteľa, pričom poukázal na tendencie najmä pri koncipovaní halografného druhu testamentu individuálne či druhovo

odkazovať veci z majetku. Riešenou otázkou v príspevku bolo čo v prípade, ak sa predmetná vec už nenachádza v pozostalosti, na riešenie ktorej rečník využil komparatívnu analýzu z historického i geografického pohľadu. Problematika partikulárneho druhu nástupníctva konkrétne nástupníctvu zvereneckému bol venovaný príspevok Filipa Plašila, ktorý poukázal na čoraz vyššiu popularitu zvereneckého nástupníctva, kde zostaviteľ testamentu povolí primárnemu dedičovi voľné nakladanie s majetkom, a problematické implikácie, ktoré takto zostavený testament prináša v aplikačnej praxi.

Prvý blok sekcie uzavrel zahraničný rečník Wladyslaw Peksa, ktorého prezentácia poskytla chronologický štruktúrovaný prehľad komplikovaného legislatívneho vývoja na fragmentovanom území Poľska v 20. storočí.

Druhý blok sekcie bol zahájený príspevkom rečníka Matouša Procházku z Univerzity Palackého v Olomouci. Svoju prezentáciu zamerl na jednu zo základných zásad dedičského práva t.j. *„zásada zachovania hodnôt a jej prejavy“* a jej aplikácie predmetnej zásady najmä v otázke dedičskej spôsobilosti. Príspevky neboli venované len konkrétnym inštitútom dedičského práva ale taktiež aj významným osobnostiam v oblasti právnej vedy venujúcim sa výskumu predmetnej problematiky. Dávid Marhol predstavil osobnosť Egona Weisa významného romanistu a civilistu dvadsiateho storočia, ktorého tézy sú pre českú prax relevantné až do súčasnosti. Univerzita Komenského v Bratislave bola zastúpená Karin Rakovou, ktorá vystúpila s príspevkom *„Dôvod vydedenia v čase. V kontexte hraníc autonómie vôle poručiteľa“* v komparatívnej analýze slovenskej a českej účinnej právnej úpravy. Sekciu uzatvorila prezentácia prof. Mgr. et. Mgr. Miroslava Lysého PhD, na tému *„Závety vo Varadínskom registri“*, ktorá priniesla náhľad do prameňov stredovekého uhorského práva.

Sekcia právnych dejín jednoznačne ukázala, že dedičské právo má neprerušenu kontinuitu vývoja a že jeho štúdium a porozumenie má nielen historickú, ale aj aktuálnu aplikačnú hodnotu. Príspevky prepojili teóriu s praxou, pričom reflektovali výzvy dnešnej legislatívy z pohľadu akademikov, notárov aj sudcov.

Záverom možno konštatovať, že osemnásť ročník Olomouckých právnických dní vytvoril vynikajúcu platformu pre odbornú diskusiu, prezentáciu vedeckých poznatkov a medzinárodnú výmenu skúseností. Plenárne diskusie, ktoré sa sústredili najmä na digitalizáciu práva a jej implikácie pre právnu prax, vhodne doplnili odborne bohatý program.